

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- **BTW en fondswerving van drs. W. van Vliet, fiscaal adviseur van de VKB**
- **Inleidingen van prof. dr. H. Pleij en ds. P.L. de Jong tijdens VKB-congres van 6 april 2013**
- **Eerste indrukken van Kerkbalans 2013 door voorzitter Raad voor de Plaatselijke Geldwerving, mevr. ds. L.G. Bos**



VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN

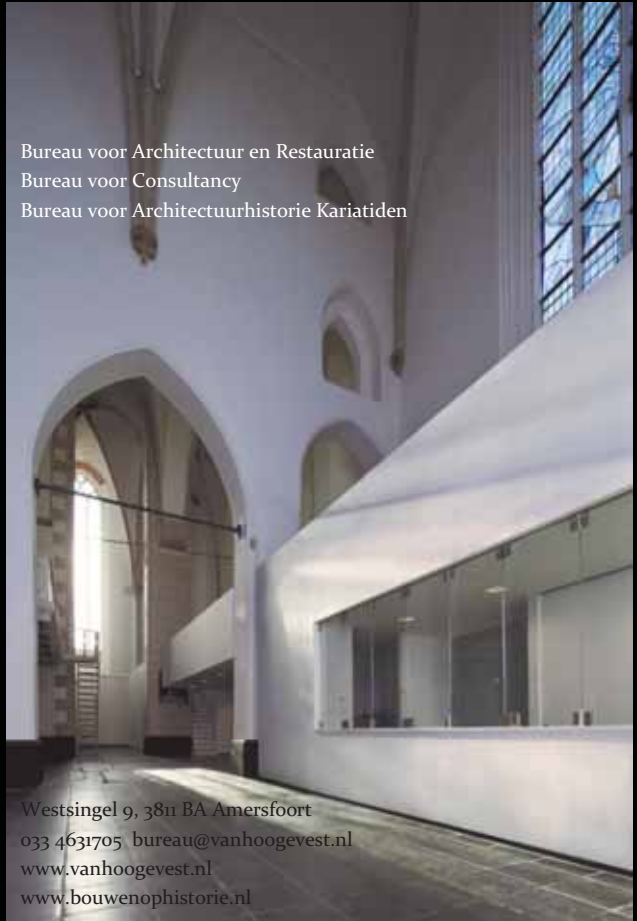


van hoogeverst architecten

- restauratie
- nieuwbouw
- herbestemming
- herinrichting
- onderhoud
- historisch onderzoek
- bouwadvies

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

Westsingel 9, 3811 BA Amersfoort
033 4631705 bureau@vanhoogeverst.nl
www.vanhoogeverst.nl
www.bouwenophistorie.nl



SLOOFF - ORGELBOUW

www.sloofforgelbouw.nl

Luijtenstraat 17
2941 CE Lekkerkerk

Tel.: 0180—68 15 62
e-mail: info@sloofforgelbouw.nl

- Nieuwbouw
- Restauratie
- Stemmen en
- Onderhoud



KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL



De kracht in vellen offset.



Roto Smeets Grafiservices

Een bedrijf dat vecht voor
de successen van zijn klanten.
Of het nu gaat om vellen offset,
pre-media, nabewerking,
pre-distributie of distributie...
Superstrong, sharp, safe & fast.

Grafiservices

T 030 - 282 28 22
T 040 - 250 50 00
www.rsgrafiservices.nl

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40



Oosterkerk in Zwolle

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**



schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB **Ridderkerk**
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV **Zwolle**
038-785 19 77

Solvayweg 12A
6049 CP **Roermond-Herten**
0475-82 02 01

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

Efficiënt betalen? SKG!

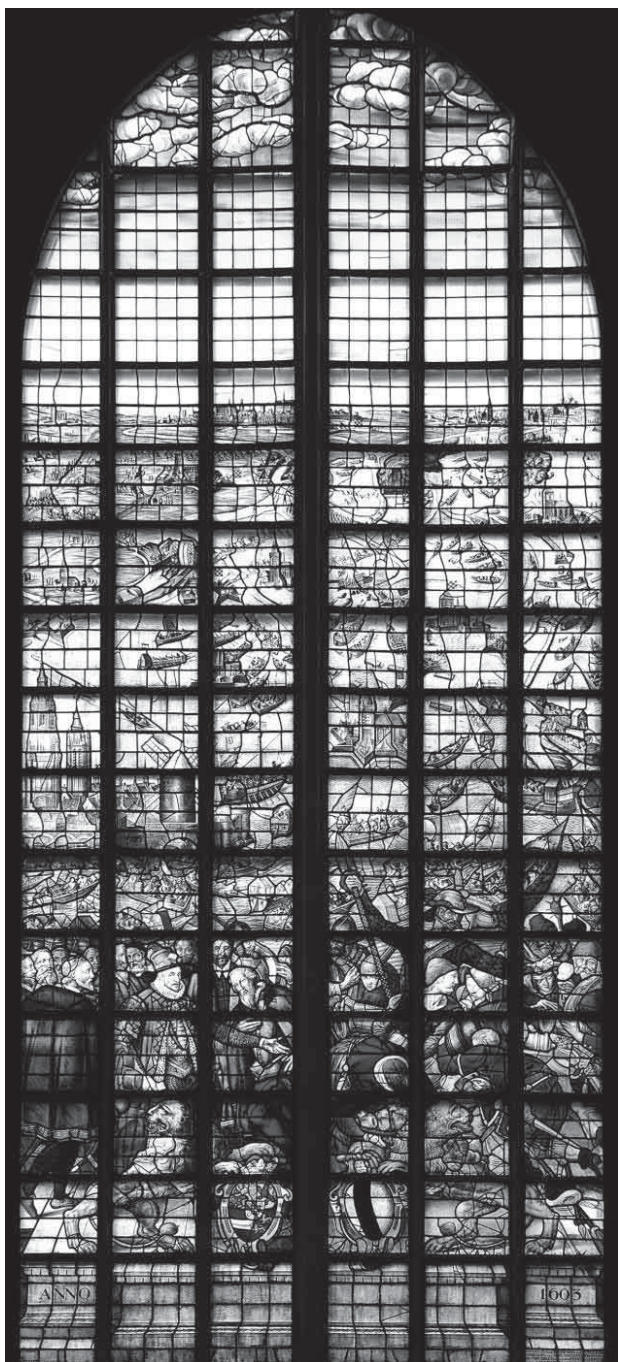
Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

**'t Is tijd voor nieuw geluid ook voor ouderen
met een hoorbeperking...**

't is tijd voor actie... ook in uw kerk ?



Draadloze besturing vanuit de kerkzaal ook vanaf een laptop, Ipad, of een speciale kostenregeling voor noodzakelijke afstellingen

Instelbare presets zoals:

1. voorgangers met zachte stem,
2. voorgangers met harde stem,
3. volle kerk,
4. halfvolle kerk,
5. etc. etc.

Maar bovenal sterk verminderde galmwerking van de kerkzaal door exclusieve en unieke digitale geluidszuilen die ter plaatse gevoed worden uit het lichtnet zonder extra versterkers.

24 uurs service op alle geluidsinstallaties ongeacht fabrikaat. 55 jaar gedegen kennis van zaken zetten wij feilloos om in perfect werkende geluidssystemen voor muziek en spraak.

Vaak gehoorde uitspraken over Cantor

***"het lijkt nu wel een
concertzaal"***

VOF Dialoog Church Sound

helpdesk ☎ 040 – 2420840
mail info@cantorsound.nl

www.cantorsound.nl
Bolognalaan 6 5632 RL Eindhoven

Dialoog Church Sound ... van het goede het beste!



De VKB heeft in samenwerking met Marsh en Mercer het totaalpakket aan collectieve polissen verbeterd. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA hiaatverzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoonPieter Stoeltie | T: 020 -54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com**Uw contactpersoon**Tibaut Gaspers | T: 010 - 40 60 964 | E: info.vkb@mmc.com

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, secretaris en 2^e penningmeester
 Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester
 mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
 M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid
 Prof. ir. M.J.L. Tiernego, Breda, lid
 Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma, H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
 Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 24,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 22,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 20,- per abonnement.
 Abonnementsprijs voor niet-leden € 27,- per abonnement.
 Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.
 ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

7.000 ex.
 © juni 2013



Foto omslag

Kerkgebouw hervormde gemeente Haamstede.

INHOUD

Jong?!	207
Aandacht kerkrentmeesters voor SEPA!	207
BTW en fondswerving	208
Kalender voor kerkrentmeesters	210
Gratis begeleidingsbundel nieuw liedboek voor gemeenten	210
Vacante gemeente heeft interim-predikant nodig	211
De orgelbank	211
Duitse kerk telt 1,5 miljoen vrijwilligers	211
Inleidingen prof. dr. H. Pleij en ds. P.L. de Jong op VKB-congres	212
Adventkerk Amersfoort gereed	214
Kerkganger houdt goed doel overeind	214
Eerste indrukken van Kerkbalans 2013	215
Huishoudelijke aangelegenheden ledenvergadering VKB	216
Nieuws uit de provincies	217, 227
Predikant PKN soms onnodig in deeltijd werkzaam	219
Halfjaarlijkse bijeenkomst afdelingsbesturen en hoofdbestuur	220
Uitstekend jaar voor Donatus Verzekeringen	222
Lintjesregen 2013	223
In memoriam drs. K. van de Wetering	224
400 Jaar Gasthuiskerk Zierikzee	224
Openstelling Grote Kerk Tholen	224
Workshop kerkelijke begraafplaatsen	225
Erfenis voor hervormde gemeente Onstwedde	226
Predikantenpool biedt flexibele vastigheid	230
Doden herdenken in memorarium	231
Onderscheidingen van de VKB	232
De Hollandse Kerk in St. Petersburg	233
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	233

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange



Jong?!

Traditioneel beperkte het jeugdwerk voor kinderen en jongeren binnen de kerkelijke gemeente zich tot een jaar of 16 of 18, mogelijk met een uitloper tot 21 jaar. Daarmee is vandaag het beeld niet meer compleet. De groep van jongvolwassenen komt meer en meer in beeld. Zo is er in een rapport over "Een nieuwe generatie over geloof en spiritualiteit" te lezen: "De interesse beperkte zich voorheen tot de jeugd. Zo omstreeks het eenentwintigste jaar worden we geacht volwassen te zijn en ons te gedragen zoals ook vijftigjarigen zich gedragen. Ten onrechte. Gaandeweg realiseren we ons dat er een nieuwe levensfase ontstaan was, tussen de adolescentie en de meer gesettelde volwassene: de periode van de jongvolwassenheid".

Deze rapportage gaat over de leeftijdsgroep van 20-35 jarigen. Dezelfde leeftijdsgroep staat centraal in de rapportage: "Young Urban Protestants" over een onderzoek in een aantal stadskerken. Recent hebben Nadine van Hierden en Maaïke Bikker een verkennend onderzoek opgeleverd over "Kerk en dertigers 2.0". De dertigers definiëren ze dan als de groep van mensen tussen de 25 en 35 jaar.

Bovenstaande geeft in ieder geval aan dat er sprake is van diversiteit en er niet langer sprake is van een homogene groep kinderen, jongeren en jongvolwassenen. Grenzen vervagen en de leefstijl loopt uiteen. Het noopt ook tot nieuwe bezinning over de relatie tussen kerk en jongeren. Bezinning op jongeren is ook van belang voor de kerkrentmeesters. Mogelijk zou het beeld kunnen bestaan dat het jeugdwerk een zaak is van de kerkenraad (waarvan de kerkrentmeesters ook onderdeel uitmaken) en minder een zaak voor het college van kerkrentmeesters.

De relatie tussen kerk en jongeren staat onder druk. Toen wij een tijdje terug de heer Harmen van Wijnen, Programmamanager Jeugdwerk Protestantse Kerk in Nederland, op bezoek hadden in een vergadering van hoofdbestuur met delegaties van de afdelingen, maakte hij daarbij onderscheid tussen verschillende vormen van relatie. De *formele* relatie gaat over het lidmaatschap; de *zichtbare* relatie over zaken als kerkgang, bezoek catechese en jeugdwerk; de *inhoudelijke* relatie heeft betrekking op het geloof in het leven van de jongere; de *personele* relatie gaat over inzet in colleges, raden, commissies, taakgroepen, etc.

Informeel relaties doen het vandaag beter dan formele relaties. Dr. Paul Schnabel legde tijdens ons congres van vorig jaar de vinger al bij de *informalisering* van de samenleving. Voor kerkrentmeesters is dat van belang bij geldwerving. Benader je jongeren "gewoon" op basis van leeftijd of lidmaatschap, dan kan dat afwijzende

reacties oproepen. In het voorjaar van 2011 is er een inspiratiemagazine voor kerkrentmeesters uitgegeven in het kader van WeCollect, een samenwerking van JOP en Kerkbalans. Hoe staat het met geldwerving door en onder jongeren?

Ook als het gaat om de (toekomstige) bemensing van het college, maar ook van commissies en/of taakgroepen, speelt de bezinning op jongeren een rol. De jongeren hebben minder met de meer formele structuren en vergadercultuur die er kan bestaan in gevestigde gemeenten. Er moet dan ook worden nagedacht over het ontwikkelen van een manier van organiseren van taken en activiteiten die meer passen bij de manier van denken en werken van jongeren om hen te interesseren voor kerkenwerk.

Dit zijn enkele voorbeelden die aangeven dat bezinning op jongeren binnen de gemeente en het gemeentelijk werk van belang is. Het is een punt om te agenderen! Alle gemeenten hoeven het wiel gelukkig niet zelf uit te vinden. JOP, de Jongerenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland, ondersteunt gemeenten met advies, trainingen, materialen en evenementen. Voor het ontwikkelen van jeugdbeleid is er sinds enige tijd een "Beleidswijzer Jeugdwerk".

Kerkrentmeesters: aandacht voor SEPA!!

Als gemeenten zich niet voorbereiden op SEPA (Single Euro Payments Area), kunnen er serieuze problemen kunnen ontstaan rond Kerkbalans en mogelijk leiden tot inkomstenderving. Zowel het kader als de leden van de gemeenten moeten goed worden geïnformeerd. Voor nadere informatie: zie website www.pkn.nl/sepa of mail sepa@pkn.nl

Enkele gevolgen van SEPA voor gemeenten kunnen o.a. zijn:

- Er komen lange IBAN-rekeningnummers (18 posities), die de kerkelijke administratie moet kunnen verwerken;
- Verouderde boekhoudsystemen zullen het IBAN nummer niet kunnen verwerken;
- Acceptgiro's oud formaat zullen na 1 februari 2014 niet meer door de banken worden verwerkt. Datzelfde geldt voor oude overschrijvingsformulieren.
- Automatisch incasso's veranderen nogal: er zullen nieuwe contracten moeten worden gesloten (met nieuwe, uitgebreidere regels).

Communiceer tijdig de IBAN's van college van kerkrentmeesters, de diaconie en de ZWO in het kerkblad.

De overgang vraagt zorgvuldige voorbereiding. Inventariseer daarom snel wat de impact is voor uw eigen gemeente.

BTW en fondswerving

Drs. W. van Vliet



Vorig jaar ontstond er ophef over de btw-heffing bij kerken. Dit naar aanleiding van een waarschuwing van de Europese Commissie aan het adres van de Nederlandse regering over de btw regels bij fondswerving, zonder daarbij kerken te noemen. Als gevolg van deze waarschuwing zag de staatssecretaris van Financiën zich genoodzaakt de btw regels te verscherpen. Deze verscherping geldt ook voor kerkelijke gemeenten en diaconieën.

Om een en ander te kunnen begrijpen, moeten we echter eerst terug naar de basisregels van de btw, in het bijzonder de toepassing daarvan voor kerken.

Ondernemers moeten btw berekenen

De btw is een belasting die gebaseerd is op Europese regelgeving. De lidstaten van de EU moeten deze regelgeving verplicht invoeren. De Nederlandse wet op de omzetbelasting is gebaseerd op deze regelgeving. Volgens deze wet hoeven hoeft er in de regel alleen btw aangifte te worden gedaan door ondernemers die goederen en diensten leveren (tegen betaling, al dan niet in natura). Voor de btw geldt dat een ieder die goederen en diensten levert tegen betaling, in feite al onder deze hoofdregel valt. Over dergelijke leveringen moet de ondernemer btw berekenen. Een uitzondering geldt, onder andere, voor incidentele activiteiten en leveringen binnen een zeer besloten groep, zoals een familiekring. Ook interne leveringen en diensten (dus leveringen en diensten binnen dezelfde rechtspersoon) vallen niet onder de btw. Wie wel onder de btw valt, moet in beginsel 21% (of 6%) btw berekenen over de prijs van de leveringen en diensten. Dat hoeft niet altijd nadelig te zijn, want een ondernemer kan ook (deels) btw terugvragen op ingekochte goederen en diensten.

Geen btw voor vrijwillige bijdragen

De hoofdregel geldt ook voor kerkelijke gemeenten en diaconieën. Nu bestaat het grootste deel van de

inkomsten van deze kerkelijke rechtspersonen in de regel uit vrijwillige bijdragen, andere giften en legaten. Ook dit leidt niet tot ondernemerschap voor de btw. In de loop der jaren is aan de hand van rechtspraak over giften en contributies immers duidelijk geworden dat deze inkomsten niet onder de btw vallen. Deze betalingen zijn namelijk vrijblijvend en tegenover de belangrijkste "prestaties" van de gemeente (zoals de erediensten en pastorale zorg) staat dus geen individuele betaling. Zelfs contributies (bij verenigingen) vallen niet onder de btw, indien daar geen individuele prestaties van de vereniging jegens het lid tegenover staan.

Commerciële inkomsten

Op grond van de hoofdregel is wel duidelijk dat er andere inkomsten van kerkelijke rechtspersonen zijn, waar wel btw over verschuldigd is. Zonder volledig te zijn valt te denken aan:

1. Zaalverhuur
2. Verkoop van koffie
3. Catering activiteiten
4. Rommelmarkten
5. Overige verkoopactiviteiten (cd's, boeken etc.)
6. Kerkbladen (daarvoor bestaat een abonnementsgeldenvrijstelling die hier niet verder behandeld wordt).

Deze activiteiten zijn in meerdere of mindere mate commercieel van aard. Een aantal van deze activiteiten (de

nummers 1 tot en met 5) is vaak bedoeld om extra gelden te werven voor de gemeente of de diaconie. Dat zijn de fondswervende activiteiten. Moet over de inkomsten uit deze fondswervende activiteiten btw worden berekend?

Zaalverhuur

Ter zake van de zaalverhuur in de regel niet. Hoewel een kerk die zalen verhuurt, ondernemer is, is de hoofdregel dat zaalverhuur vrijgesteld is van btw. Over de huurprijs is dus geen btw verschuldigd. De btw op de kosten van de zaal kan niet teruggevraagd worden. (Dit is slechts anders als wordt geopteerd voor belaste verhuur, maar dat kan alleen voor verhuur aan ondernemers die zelf btw-belaste prestaties verrichten). De btw regels over deze verhuur-vrijstelling zijn niet veranderd.

Overige fondswervende activiteiten tot en met 2011

Voor de overige activiteiten (categorie 2 tot en met 5) geldt dat deze in eerste instantie op basis van de hoofdregel onder de btw vallen. Tot en met 2011 gold voor dergelijke activiteiten een btw vrijstelling (de zogenoemde fondswervingsvrijstelling) indien:

- ze waren bedoeld om financiële middelen voor de kerk of diaconie te krijgen; en
- de ontvangsten (omzet) niet meer bedroegen dan 68 067 euro per jaar voor leveringen van goederen en 22 689 euro voor diensten.

Deze voorwaarden zijn opgenomen in de fondswervingsvrijstelling van de Wet op de Omzetbelasting (waarover later meer). Normaliter geldt een vrijstelling alleen voor btw-ondernemers, want wie niet met btw in aanraking komt, hoeft ook niet vrijgesteld te worden. De staatssecretaris heeft echter in de

jaren '80 in een besluit aangegeven dat instellingen die (voor hun hoofdtak) geen ondernemer waren, ook gebruik konden maken van deze wettelijke fondswervingsvrijstelling.

Fondswervingsvrijstelling vervallen vanaf 2012

De Europese Commissie vond echter op basis van de EU-regelgeving dat Nederland de fondswervingsvrijstelling te ruim toepaste. En daarom werd de fondswervingsvrijstelling voor (onder meer) kerken op 23 december 2010 padoes ingetrokken per 1 januari 2011. Volgens de staatssecretaris van Financiën wilde de Europese Commissie immers niet dat instellingen die voor hun hoofdtak geen ondernemer waren, gebruik konden maken van de fondswervingsvrijstelling. Hij kon dus niet anders, zo meende hij, dan de fondswervingsvrijstelling voor niet-ondernemers (zoals kerkelijke gemeenten en diaconieën) intrekken. Dat zou dus betekenen dat gemeenten en diaconieën vanaf 1 januari 2012 over allerlei fondswervende activiteiten btw moeten gaan berekenen (en kunnen terugvragen). Voorheen was dit niet het geval.

Huidige btw regels voor fondswervende activiteiten

In overleg met het Ministerie van Financiën is duidelijk geworden dat voor de volgende vier categorieën van fondswervende activiteiten desondanks geen btw verschuldigd is:

1. *Indien sprake is van een btw-vrijstelling (zoals bij verhuur van zalen of bij abonnementen)*

Dit volgt rechtstreeks uit de wet- en regelgeving.

2. *Schenken van koffie/thee bij vrijgestelde verhuur.*

Er kan bij verkoop van koffie en thee bij vrijgestelde verhuur van worden uitgegaan dat het schenken van koffie/thee opgaat in de vrijgestelde verhuur. Dat is anders als er een ontbijt/lunch/diner tegen een meer dan symbolische vergoeding plaatsvindt. Dan is er sprake van een belaste cateringfaciliteit.

3. *Rommelmarkten etc.*

Indien gemeenten of diaconieën

Voorbeelden

1. **De protestantse gemeente te X verhuurt enige zalen waarbij koffie en thee wordt verkocht.**

Deze verkoop van koffie en thee kan worden inbegrepen in de btw vrijstelling voor de verhuur.

2. **De protestante gemeente te Y verhuurt zalen en verkoopt daarbij op grote schaal broodjes voor 1,50 euro per stuk en andere producten voor een lunch. Tevens verkoopt men daar hapjes, drankjes en snacks (dat zijn 'leveringen'). De omzet van deze lunches etc. bedraagt jaarlijks tezamen 40.000 euro. De winst die behaald wordt met deze werkzaamheden wordt jaarlijks bestemd om het financiële tekort van de gemeente te dekken.**

Het veilige standpunt is dat voor deze activiteiten btw wordt afgedragen (6%, voor alcoholische dranken 21%). De btw op de (inkoop)kosten kan dan worden teruggevraagd. De gemeente zou ook kunnen besluiten dit niet te doen en het risico op naheffingsaanslagen btw over maximaal vijf jaar te accepteren. Een boete tot 25% of 50% is naar mijn mening volkomen onterecht, maar niet geheel uitgesloten. Vervolgens kan dan bezwaar (en beroep) beargumenteerd worden aangetekend tegen de naheffingsaanslag (zie het hoofdartikel). Dit kan leiden tot bijkomende juridische kosten.

3. **Hetzelfde als voorbeeld 2, maar dan slechts beperkte lunches etc. tot een omzet van jaarlijks 8.000 euro.**

Uiteraard geldt hier dezelfde afweging als in voorbeeld 2, maar het risico qua is wat bedragen betreft is aanzienlijk kleiner. Bovendien – en dat zou voor een rechter een aanvullende afweging kunnen zijn – is de concurrentievervalsing hier allicht beperkt. Het college zou dus eenvoudiger kunnen besluiten om het risico maar te accepteren.

4. **Hetzelfde als voorbeeld 2, maar dan met een omzet voor lunches en diners van EUR 95.000.**

In dit geval is de fondswervingsvrijstelling hoe dan ook niet van toepassing gelet op de hoogte van de omzet. In dit geval moet de gemeente of diaconie dus in ieder geval btw gaan berekenen.

incidenteel vlooiemarkten, rommelmarkten of kerkveilingen organiseren, dan zijn zij hiervoor geen ondernemer. Dit geldt onder de volgende voorwaarden:

- De verkochte goederen zijn om niet aangebracht door particulieren, veelal kerkleden.
- De feitelijke verkoop vindt plaats door (een deel van) deze particulieren/kerkleden.
- De verkoop vindt incidenteel plaats vanuit een niet voor permanente verkoop ingerichte locatie.
- De opbrengsten worden volledig aangewend voor de primaire activiteiten van de gemeente of diaconie, of worden aan een goed doel gedoneerd.

4. *Advertenties in lokale kerkbladen*

Advertenties in kerkbladen leiden niet tot btw ondernemerschap,

indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- Het kerkblad vervult vooral de functie van informeren van de kerkgangers door nieuws, rapportages en info over kerkelijke activiteiten alsmede rooster van kerkdiensten.
- In het periodiek adverteren bedrijven vanwege de relatie van het bedrijf/de ondernemer met de gemeente (bijv. lidmaatschap van de eigenaar of de bestuurders).
- De vergoeding van adverteerders is gering en dekt niet de kosten van het periodiek.

Andere gevallen

In andere gevallen zal dus — volgens de staatssecretaris van Financiën — bij leveringen van goederen en diensten wel btw verschuldigd zijn. ▶

Toch nog fondswervingsvrijstelling?

Een en ander betekent dus wel dat er meer gemeenten dan voorheen vanaf 2012 btw moeten gaan berekenen. De fondswervingsvrijstelling is voor hen immers vervallen. Maar is dat nu zo? Volgens de staatssecretaris van financiën wel. Heeft hij daarin gelijk? Dat is nog maar de vraag. De fondswervingsvrijstelling lijkt oorspronkelijk juist wel voor kerken te zijn bedoeld (en voor bijvoorbeeld vakbonden en goede doelen), ongeacht de btw kwalificatie van hun hoofdtaak; in de EU regelgeving lijkt dat echter ongelukkig geformuleerd. Het voert te ver om daar op deze plaats op dieper in te gaan, maar het kernargument is dat religieuze organisaties (en vakbonden en goede doelen) nu eenmaal expliciet staan genoemd in de EU-richtlijn. Dat argument biedt handvatten om toch geen btw te berekenen. Uiteraard mogen de omzetten dan niet boven de genoemde bedragen uitgaan, en moet sprake zijn van fondswerving. Als de Belastingdienst hierachter komt, zullen er mogelijk dan wel naheffingsaanslagen volgen. Aan de hand van de voorbeelden die bij dit artikel zijn gevoegd, wordt dit voor een paar situaties concreet gemaakt.

Ten slotte

Op basis van het voorgaande zullen colleges van kerkrentmeesters en diakenen het volgende moeten nagaan:

1. Worden er door de gemeente of de diaconie inkomsten ontvangen als gevolg van leveringen van goederen en diensten, niet zijnde zaalverhuur of een andere van btw vrijgestelde activiteit?
2. Indien het antwoord op vraag 1 positief is, dan moeten ze nagaan of er kan worden afgezien van btw omdat de inkomsten voortkomen uit verkoop van koffie/thee, rommelmarkten of advertenties. Zie de beschrijving over deze categorieën hiervoor.
3. Indien het antwoord op vraag 1 positief is, maar geen sprake is van koffie/thee, rommelmarkten of advertenties, dan is het de veiligste route btw af te dragen. De btw op de kosten kan dan worden teruggevraagd. Een andere mogelijkheid is om geen

Kalender voor kerkrentmeesters



Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden:

Juni:

- Toezending door de kerkenraad van de vastgestelde jaarrekening 2012 aan het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken.
- Betaling aandeel centrale kas.
- Publicatie in het kerkblad over de stand van zaken van de in januari gehouden actie Kerkbalans (stand van toezeggingen, bijdragers, e.d. en het mogelijk te verwachten resultaat).
- Huurtarieven verhuur kerkelijke gebouwen per 1 juli aanpassen, waarvan de aankondiging in april plaatsvond.

Juli/augustus:

- Betaling aandeel centrale kas.
- Bespreking meerjaren onderhoudsplan.

btw af te dragen (en op de oude voet door te gaan). Dan moet wel sprake zijn van fondswerving en mogen de omzetten niet hoger zijn dan de genoemde bedragen. Als men geen btw afdraagt, bestaat er het risico op naheffingen, met mogelijk een procedure tot aan het Europese Hof van Justitie aan toe. Ondanks de goede argumenten is de uitkomst van zo'n procedure moeilijk in te schatten. De vraag kan uiteraard opkomen of het niet de verantwoordelijkheid van een kerkelijke gemeente is om zo goed mogelijk aan de wet te voldoen. Dat is inderdaad zo, maar bij inconsistente wetgeving, die wat betreft doel en strekking in het voordeel van de kerken lijkt te spreken, zou men ook kunnen overwegen niet voor de veiligste route te kiezen.

Uiteraard geldt wel dat colleges van kerkrentmeesters en diakenen goed zullen moeten nagaan welke activiteiten worden verricht en wat de btw consequenties daarvan (kunnen) zijn.

De heer Van Vliet is fiscalist en fiscaal adviseur van de VKB.

Gratis begeleidingsbundel nieuw liedboek voor gemeenten

Het moderamen van de synode en het bestuur van de Dienstenorganisatie stellen één exemplaar van de begeleidingsbundel van het nieuwe Liedboek gratis ter beschikking aan de (wijk)gemeenten die dat wensen. In een mailing aan kerkenraden en predikanten is dit op 15 mei jl. bekend gemaakt.

Arjan Plaisier, scriba van de generale synode en Haaije Feenstra, directeur van de dienstenorganisatie vinden het belangrijk dat het nieuwe liedboek zijn weg vindt in de gemeenten en thuis. Ze schrijven in de mailing: "De generale synode heeft in haar aprilvergadering besloten het Liedboek ter beproeving vrij te geven. Intussen zijn veel gemeenten in gesprek over de vragen of en hoe zij het Liedboek zullen gaan gebruiken. Daar spreekt het verlangen uit dat de lofzang tot eer van onze God en tot opbouw van ons geloof in de kerk, in de gemeenten en thuis zal doorgaan."

De brief meldt ook dat "door zorgvuldig beheer van de financiën van de kerk er voldoende ruimte is om dit aanbod en de centrale inkoop te doen", aldus een persbericht van 15 mei jl. van de Protestantse Kerk in Nederland.

“Vacante gemeente heeft interim-predikant nodig”

Elke gemeente die vacant wordt, zou een interim-predikant moeten aanstellen om schoon schip te maken en de lijnen voor de toekomst uit te zetten, aldus een artikel in het Reformatorisch Dagblad van 20 april 2013. Zo werkt het vaak al in de Verenigde Staten, en als het aan Jan Oortgiesen ligt, in de toekomst ook in de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

Oortgiesen, die de huidige twaalf interim-predikanten in de Protestantse Kerk aanstuurt, redigeerde samen met dr. Rein Brouwer en Jodien van Ark de bundel “Voorbijganger als voorganger. Het interim-predikantschap van de toekomst”. Het boek werd op 19 april in Utrecht gepresenteerd.

Een interim-predikant wordt voor een vaststaande, beperkte periode aangesteld in een gemeente om problemen op te lossen of te zoeken naar een „begaanbare weg richting de toekomst.” Praktisch voordeel is dat hij als relatieve buitenstaander of „kritische vriend” met grotere vrijmoedigheid pijnlijke kwesties kan aanpakken. “Hij kan voorzichtig littekens openmaken waaronder het nog zweert, waar de kerkenraad of vaste predikant soms niet meer aan

durft te komen”, aldus een aanwezige predikant. De eerste interim-predikant in de Protestantse Kerk was ds. J. van Dijk, die in 2005 aan de slag ging. De schrijvers van het boek “Voorbijganger als voorganger” verwachten dat hun aantal de komende jaren in de tientallen zal lopen.

Nieuw fenomeen

Dr. Brouwer schetste enkele ontwikkelingen. Het betrekkelijk nieuwe fenomeen van de interim-predikant past volgens hem „heel goed” in de bredere ontwikkeling dat er steeds meer parttime predikanten komen. „Nu al is dat één op de drie. De tijd dat een predikant 7 dagen per week en 24 uur per dag beschikbaar wil zijn voor zijn gemeente, is grotendeels voorbij.

Vooraf jonge predikanten houden werk en privé bewust gescheiden.” De vaste kaders van de fulltime-aanstelling zullen volgens dr. Brouwer steeds meer plaats maken voor „kortlopende contracten”, wat ook gevolgen zal hebben voor „de ervaring en de betekenis van het ambt van predikant.”

Een belangrijk motief is, volgens dr. Brouwer, de noodzaak van het

„ontzorgen” van de kerkelijke gemeenten. Aanstellingen zouden meer centraal vanuit door het landelijk dienstencentrum van de PKN geregeld kunnen worden, wat de vaak krimpemde gemeenten met weinig mankracht veel administratief werk bespaart. „Hoe we ook denken over de driehoek van kerkenraad, predikant en dienstencentrum, er zal de komende jaren veel te ontzorgen zijn.”

Spanningsveld

Een spanningsveld is het gevaar van een te managementgerichte aanpak en verlies van de „intrinsieke waarde” van het predikantschap, aldus dr. Brouwer. „De interim-predikant is minder profeet, priester of koning en meer wijze. Een wijze die vooral helpt te onderscheiden tussen gezond en ongezond, constructief en belemmerend. Hij is er niet voor dagelijks onderhoud, maar voor advies. Hij leert van Prediker: er is een tijd om te breken en er is een tijd om te bouwen.” De verschillen tussen Amerika en Nederland zijn te groot om bij een vacature standaard een interim-predikant te benoemen, zo stelde hij. „Het is van belang dat hij een uitzonderingsfiguur blijft.”

Dr. A. J. Plaisier, scriba van de Protestantse Kerk, wees op het gevaar van een te eenzijdige aanpak. „Een interim-manager moet een gemeente helpen bij het wezenlijke. Op alleen het oplappen van een organisatie zit niemand te wachten”

■ Duitse kerk telt 1,5 miljoen vrijwilligers

De Evangelische Kerk in Duitsland, het grootste protestantse kerkverband van het land, heeft in totaal 1,5 miljoen vrijwilligers, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 17 april 2013. Ze werken in totaal 216 miljoen uur per jaar. Gemiddeld werkt een vrijwilliger voor de kerk 14 uur per maand. Hij/zij is voor een langere periode voor de kerk actief. In de twee grootste Nederlandse kerken zijn 200.000 vrijwilligers actief.



De orgelbank



De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

In de afgelopen maand is het Vierdagorgel (13 stemmen) verkocht. Dit krijgt een nieuwe bestemming in Madrid. Momenteel zijn er in totaal nog acht orgels in het bestand opgenomen. Dit betreft instrumenten gebouwd door de fa. Vierdag, Slooff Orgelbouw, Kaat en Tijhuis, gebr. Van Vulpen, fa. Franssen, Fama en Raadgever, Leeflang Orgelbouw en S.F. Blank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB, tel. 078 639 36 63, e-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl, of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl

Noodzakelijke markering vereist overeind houden van kerkgebouwen

R.M. Belder

“Meer dan steen” over beleid en beheer van kerkgebouwen

Na de jaarrede van de voorzitter (zie pagina 168 t/m 172 van het meinum-
mer) volgen twee hoofdintleidingen.

De ene van prof. dr. H. Pleij en de andere van ds. P.L. de Jong.

Professor Pleij (1943) was tot zijn pensionering in 2008 hoogleraar in de
Historische Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij
is vooral geïnteresseerd in volksliteratuur en -cultuur, toneel, de ontwikke-
ling van de burgermorale en van Nederlandse identiteiten in het algemeen.



Markante gebouwen

Professor Pleij wijst erop dat op 30 april a.s. de
inhuldiging van prins
Willem-Alexander als koning,
ondanks alles wat over de relatie
Kerk en Staat is geschreven, in een
kerk plaats vindt. De kerk fungeert
die dag als openbare ruimte en is op
dat moment de vergaderplaats van
de Staten-Generaal. Op zich is dat
niets bijzonders, want vroeger
gebeurde er van alles in een kerk.
De kerk was de sociale ontmoetings-
plaats van de eerste orde. In de
Middeleeuwen wordt er in de kerk
gewandeld, gehoepeld en gehan-
deld. Soms gaat dat te ver. In de
Oude Kerk van Amsterdam hield de
koster in de vijftiende eeuw mestho-
pen. Tijdens een visitatie werd niet
dat als bezwaarlijk gezien, maar
richtte de kritiek zich op de varkens
van de koster. Die groeven voortdu-
rend lijken op.

Destijds gebeurde er dus van alles in
een kerk. Later is dat afgeschaft en
werd de kerk alleen maar gebruikt
voor de kerkdiensten op zondag of
andere dagen. Maar nu komt dit
weer geleidelijk aan terug. Kerkge-
bouwen zijn markante houvasten
die het verhaal vertellen.
Hij noemt de St. Vituskerk van
Hilversum, een markante kerk in
neogotische stijl. Curieus is dat deze
kerk in Hilversum die van oorsprong
nauwelijks katholieken heeft

gekend, zo'n beeldmerk is gewor-
den. Maar dat geldt ook voor de
kathedraal van Den Bosch en tal van
andere kerken die de geschiedenis
van eeuwen terug vertellen. Kerken
markeren zowel gewichtige als
alledaagse momenten uit ons
verleden in de meest algemene zin.
Zij beantwoorden bij uitstek aan de
lokale en gewestelijke hang naar
identiteit.

Gedoogcultuur

Prof. Pleij wijst er op dat ook de
kerken in de nieuwbouwwijken die
na de Tweede Wereldoorlog in het
kader van de wederopbouw zijn
gebouwd, een eigen verhaal
hebben. Hij constateert dat kerkge-
bouwen door hun diverse gebruik
eeuwenlang het centrum zijn
geweest van nederzettingen, juist in
een tijd waarin Kerk en Staat
verweven waren. Daardoor vertellen
ze een verhaal dat houvast geeft. De
behoefte aan zulke concrete
houvasten wordt groter. Dat geldt
ook voor de kerken die na de oorlog
gebouwd zijn. Dergelijke “betonnen
dozen” worden tot zijn spijt volop
gesloopt.
Aanvankelijk werd gedacht dat na
de oorlog het ook met de verzuiling
was gedaan. Het tegendeel was het
geval, want er werden legio nieuwe
kerken gebouwd. Daarnaast werden
er als gevolg van afscheiding ook
nieuwe kerkgemeenschappen
gevormd. Ze vertellen ook het



Prof. dr. H. Pleij.

verhaal van de gedoogcultuur. Die
gedoogcultuur en tolerantie heeft
sturend gewerkt in de Nederlandse
samenleving. In de 16^e eeuw toen
katholieken en protestanten in
Europa elkaar te lijf gingen en
elkaar naar het leven stonden, uitte
zich dat in de Lage Landen niet met
moorden. Dankzij deze gedoogcul-
tuur werden de schuilkerken die
door de katholieken gebouwd
werden, geaccepteerd. Zo mochten
de Joden hun synagoge bouwen en
bouwden lutheranen een kerk in
Amsterdam.

Het vorstenhuis is een nieuw
embleem geworden voor de saam-
horigheid van de Nederlanders. De
activiteiten die zich jaarlijks op
Koninginnedag afspelen en de
vrijmarkten die dan plaatsvinden,
zijn daarvan het bewijs. Ook is er
veel aandacht voor stamboomonder-
zoek en voor de stads- en dorpsge-
schiedenis bestaat veel belangstel-
ling, die door tophistorici beschreven
worden.

Verkenningen

Maar de vertrouwde kaders van
geloof en ideologie zijn vervaagd. In
ons verzuilde Nederland komt dat
hard aan, want zonder houvasten
blijkt men niet te kunnen leven.

Steeds meer mensen vinden steun in verkenningen van het eigen verleden. Hoe komt het dat ik ben wie ik ben?

Professor Pleij gaat verder in op een ander gebruik van kerken, want wat kun je met een kerk doen en wat is aanvaardbaar? In de 17^e eeuwse kerk van Hoorn werd een baby klerenshow gegeven, waarmee menigeen problemen had. Op grote schaal wordt gezocht naar nieuwe exploitatiemogelijkheden, maar hoe laten we zien wat het gebouw representeert? Hij noemt verder de Engelse kerken die soms op uitdragerijen lijken vanwege de vele artikelen uit het verleden die daar vertoond worden. Ook allerlei spullen betreffende het verenigingsleven nemen een belangrijke plaats in. Hoewel deze artikelen geen directe rol in de geloofsbeleving hebben, is er wel een duidelijke relatie met de leefgemeenschap. In Engeland is daarvoor in elk geval draagvlak gecreëerd.

Om de saamhorigheid in onze samenleving te bevorderen, neemt de behoefte aan ontmoetingsruimte in ons land sterk toe. De kerkgebouwen hebben als gebedsruimten sterk aan betekenis ingeboet. Maar hun functie als openbare ontmoetingsruimte kan ontwikkeld en uitgebreid worden. Dat veronderstelt draagvlak en ondernemingszin in de betreffende kerkelijke gemeenschappen.

Prof. Pleij sluit zijn betoog af met een pleidooi voor ruimdenkendheid bij de exploitatie van kerkgebouwen. Er is volgens hem volop behoefte aan ontmoetingsruimten, aan plaatsen van zingeving, cultuur en verdieping. Hij noemt daarbij het nieuwe kantoor van NRC Handelsblad op het Rokin in Amsterdam als voorbeeld. "Beneden is een Grand Café en een theaterzaal. Het krantenkantoor is een trefpunt geworden voor cultuur, het is een gemeenschapsruimte. Volgens hem moet de kerk op soortgelijke wijze proberen een sociaal, cultureel en religieus trefpunt te worden. Het motto daarbij is, in tegenstelling tot het 'Ik zal handhaven' onder het rijkswapen: 'Moet kunnen'. 'Niets is onmogelijk, alles kan', aldus de emeritus hoogleraar tot slot.

"Meer dan steen"

over beleid en beheer van kerkgebouwen

Ds. De Jong (1947) studeerde theologie in Utrecht en was achtereenvolgens predikant in Laar (Duitsland) en de hervormde gemeenten van Asperen, Nunspeet en sinds 1992 in Rotterdam-Delfshaven. Eind 2012 ging hij met emeritaat en is nu nog parttime predikant in Rotterdam-Delfshaven en Wijk bij Duurstede.



Knop omdraaien

Vervolgens vertelt ds. De Jong vanuit zijn kerkelijke betrokkenheid over het omgaan met kerkgebouwen. Sociologen bieden weinig of geen hoop als het gaat over de toekomst van de kerk. Het lijkt er soms wel op dat het sluiten van kerkgebouwen hun doel is, want de christelijke kerk in Nederland en in Europa is een aflopende zaak is. Jaarlijks kampt de Protestantse Kerk in Nederland met een ledenverlies van 50.000 leden en na het Jaar van het Religieus Cultureel Erfgoed (2008) is voorspeld dat in 10 jaar tijd 1.200 kerken dichtgaan. Maar nu reeds blijkt dat die visie gelukkig niet klopt. Daarom vindt ds. De Jong dat we tegen die visie van sociologen in moeten gaan en de knop om moeten draaien. Want dit leidt tot allerlei doemdenken, wat o.a. kerkrentmeesters aanzet tot onjuiste beleidskeuzes. "Een zaaltje of een waslokaal" kan Huis Gods zijn, hoewel dat meer in de evangelische gedachtesfeer ligt. Als plaats van ontmoeting moeten we denken aan een traditioneel kerkgebouw. Wij zijn gewend om als kerkelijke gemeenschap onze bijeenkomsten in een kerkgebouw te houden".

Ds. De Jong deelt mee dat vanuit onze traditie er steeds werd gesteld dat de kerk niet alleen voor onszelf is, maar voor de gehele gemeenschap beschikbaar moet zijn. "Is dat nu voorbij? Ik geloof daar niets van. De kerk wordt in de publiciteit steeds negatief benaderd. Ook het dagblad "Trouw" doet daaraan mee. Ik noem u het verhaal van het dochtertje van Jairus dat dood was, maar waarvan Jezus zei: "Het kind is niet dood, maar het slaapt". Wees daarom niet bang, maar heb geloof. De Kerk is geen bank die aan het omvallen is. Dat kan niet want onze



Ds. P.L. de Jong die op 26 april 2013 benoemd werd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

core business is God. Daàrom moet de knop om", zo stelt ds. De Jong.

Rotterdam-Delfshaven

Toen ds. De Jong in 1992 predikant van de hervormde gemeente Delfshaven werd, waren er suggesties om de kerk in Delfshaven te sluiten en in het vervolg in de Laurenskerk de erediensten te houden. Maar er werd een doorstart gemaakt, waarbij de kerk aan de Stichting Oude Hollandse Kerk werd overgedragen en er nieuwe initiatieven werden ontplooid. "Er kwamen jonge, hoog opgeleide mensen. Waarom? Het kerk zijn is missionair op zich.

Ds. De Jong wijst op de kerkelijke situatie van de Rotterdam-Delfshaven. De hervormde gemeente telde in 1965 50.000 leden, met 6 wijkgemeenten en 8 predikanten. De gereformeerde kerkbeschikte over drie kerkgebouwen. Als gevolg van renovatie en volksverhuizing, kregen de wijken een geheel andere samenstelling waarvoor andere Nederlanders terugkwamen. "Degenen die terugkwamen waren religieuzer dan degenen die weggingen", aldus ds. De Jong. In 1973 ging ►

er een kerk aan de 's-Gravendijkwal dicht, in 1982 de volgende en later sloot de Kapel in Spangen. Ook gereformeerde kerken verdwenen. Hetzelfde gold voor gereformeerde gemeenten en christelijk-gereformeerden. Maar... veel christenen (Kaaipverdianen o.a.) kwamen er voor in de plaats.

Ds. De Jong deelt mee dat de Oude of Pelgrimsvaderkerk (1417) in Delfshaven, die eigendom van de hervormde gemeente was, aan de Stichting Oude Hollandsche Kerken is overgedragen en dat de gemeente deze van de stichting huurt. De kerk is geheel gerestaureerd en wekelijks worden er kerkdiensten in gehouden. 's Morgens zijn er 400 kerkgangers, waaronder 80 kinderen. Verder wordt de kerk gebruikt voor allerlei culturele activiteiten, recepties, symposia.

Als geloofsgemeenschap functioneert de hervormde gemeente van Rotterdam-Delfshaven erg goed. De kerkenraad telt zo'n 25 leden waarvan 5 kerkrentmeesters. Er zijn erg korte lijnen! Het kerkelijk bureau, dat door een betaalde functionaris werd bezet, is opgeheven. Er wordt alleen geïnvesteerd in mensen (predikanten, organist) en de huur van het gebouw.



Van elkaar leren

"In de Oude Kerk is de ziel aanwezig en dat heeft te maken met de aanwezigheid van God", zo vertelt ds. De Jong. Veel meer jonge en hoogopgeleide mensen bezoeken de kerkdiensten. Van de 400 kerkbezoekers 's morgens is 75 procent jonger dan 30 jaar en tijdens de middagdiensten, die door 100 personen worden bezocht, is 10 procent ouder dan 50 jaar. Ook in de Laurenskerk van Rotterdam en de Noorderkerk van Amsterdam zijn dergelijke ontwikkelingen gande, maar dat staat niet in de krant", zo stelt ds. De Jong.

Hij wijst er op dat in Delfshaven een knip is in de leeftijdscategorie. Tot 30 jaar zijn er relatief veel leden, maar tussen 30 en 65 jaar vrijwel geen. Daarnaast is er nog een kleine groep oudere gemeenteleden. Maar... sociologen spreken en schrijven hier niet over. De situatie zoals die in Rotterdam-Delfshaven is,

heeft volgens ds. De Jong te maken met visie, geloof en het gebouw. Nieuwe kerkgebouwen zijn vrijwel niet in trek, maar de behoefte aan een oude monumentale kerk is bij velen erg groot.

"Maar waarom leren wij niet van elkaar?", zo vraagt ds. De Jong zich af. Ontwikkelingen die zich in Delfshaven afspelen, komen ook in de Laurenskerk en de Prinsessenkerk van Rotterdam voor. De Heilige Geest gaat verder, ook in de jongere generatie. Laten we positief blijven denken en ga vooral eens kijken hoe het gegaan is. Blijf op uw post en heb geloof. Kom naar Rotterdam, naar de Laurenskerk en naar Delfshaven en doe daar uw input op. Dan krijg je er weer zin in", zo besluit ds. De Jong zijn inleiding over het behoud van kerkgebouwen voor de eredienst.

Adventkerk Amersfoort gereed

De protestantse gemeente in Amersfoort nam op 2 maart jl. de vernieuwde Adventkerk in gebruik, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 26 februari 2013. De kerk is gerenoveerd. Zo is de geluidsinstallatie verbeterd, is er een lift aangebracht en is de verlichting in het gebouw aangepast. De klimaatbeheersing moest grondig aangepakt worden. De kerk was sinds december 1962 in dezelfde staat gebleven. In januari 2011 ging de kerkenraad akkoord met renovatie. De kerk was geda-teerd en de toegankelijkheid moest worden verbeterd. In april 2011 rondde een werkgroep de plannen af. Architect ir. G. van Hoogevest trad als adviseur op.

In het voorjaar van 2012 startte de grote onderhoudsbeurt. De planning was om een en ander eind 2012 klaar te hebben. Dat lukte niet helemaal. De verbouwing kostte circa € 145.000. De kerk bij het kruispunt Ringweg Kruiskamp/Van Randwijcklaan is beeldbepalend door haar architectuur: een typisch voorbeeld van naoorlogse kerkbouw. Onder de kerkzaal bevinden zich de zalen van het Adventcentrum, die ook aan derden worden verhuurd.

Kerkganger houdt goed doel overeind

Goede doelen worden in toenemende mate ondersteund door kerkgangers, terwijl andere Nederlanders hetzelfde of minder geven. Dat blijkt uit een eind april 2013 verschenen rapport "Geven in Nederland 2013" dat de resultaten bevat van een tweejaarlijks onderzoek over het geefgedrag en waar Christelijk Weekblad van 26 april 2013 een publicatie aan wijdt.

In de loop van de tijd zijn steeds minder mensen verantwoordelijk geworden voor een steeds groter deel van de giften. Nu geeft zo'n 20 procent van de bevolking 80 procent van de totale opbrengst. Onder hen bevinden zich veel kerkgangers zegt prof. dr. R. Bekkers van de Vrije Universiteit van Amsterdam die het onderzoek uitvoerde. "De afgelopen jaren is er duidelijk een concentratie van het geefgedrag bij kerkelijke mensen, terwijl wij een steeds kleiner deel van de bevolking vormen".

Over het algemeen wordt er juist minder gegeven, zo blijkt uit het rapport. Na jaren van stijging is het totaal gegeven bedrag in 2011 gedaald tot bijna € 4,3 miljard, het laagst sinds 2001. Huishoudens geven veruit het meest aan goede doelen op het gebied van kerk en levensbeschouwing, gevolgd door gezondheid en internationale hulp.

Gemiddeld geeft een Nederlands huishouden 0,4 procent van zijn inkomen weg. Daarmee staat Nederland nog wel wereldwijd in de top drie van landen waar burgers het meest aan goede doelen geven, aldus het bericht.

Eerste indrukken van Kerkbalans 2013

R.M. Belder



Na het huishoudelijk gedeelte krijgt op het VKB-Congres in Nieuwegein de voorzitter van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG), mev. ds. L.G. Bos, het woord om de eerste resultaten van de actie Kerkbalans 2013 te melden.

Respons en resultaat

Ds. Bos begint haar inleiding door kerkrentmeesters erop te attenderen dat het van groot belang is om één keer per jaar de inlichtingenstaat aan de RPG toe te zenden c.q. te mailen. In dit overzicht wordt alle relevante informatie van de gemeente verstrekt die op de actie Kerkbalans betrekking heeft. Ondanks het feit dat de peildatum (3 april) eerder is dan die van 2012 (19 april) bestaat de indruk dat er toch weer minder gemeenten het formulier hebben ingevuld.

Tot nu toe biedt dit onderzoek een betrouwbare prognose van de daadwerkelijke inkomsten zoals die door de Protestantse Kerk in Nederland eind 2013 wordt gerapporteerd. Maar hoe minder waarnemingen, des te minder betrouwbaar zijn de resultaten. Vandaar dat zij de kerkrentmeesters oproept om toch vooral het formulier ingevuld naar Dordrecht te sturen, zodat de RPG deze zomer een betrouwbare definitieve rapportage kan geven over de resultaten van Kerkbalans 2013.

Met betrekking tot de eerste indrukken van circa 230 gemeenten die de inlichtingenstaat inzonden, kan geconstateerd worden dat het niet erg goed gaat met de inkomsten van Kerkbalans. Indien deze 230 gemeenten representatief zouden zijn voor alle gemeenten, dan moeten we vaststellen dat het aantal gemeenten dat een groei van de vrijwillige bijdragen constateert, minder wordt. Was het in 2012 nog

34 procent van de gemeenten die een stijging boekten, nu ligt dat op 25 procent. 65 Procent (2012: 55 procent) van de gemeenten heeft te kampen met een daling en 10 procent (vorig jaar 11 procent) van de gemeenten blijft gelijk. Daardoor zullen de totaalinkomsten t.o.v. 2012 in 2013 met 2,5 procent dalen (in 2012 bedroeg de daling 2 pct. t.o.v. 2011).

Nieuwe impuls

Mevr. Bos deelt mee dat er alle reden is om de handen ineen te slaan om Kerkbalans Nieuwe Stijl een nieuwe impuls te geven. De RPG heeft zich daarover beraden en heeft samen met de Dienstenorganisatie van onze Kerk een Plan van aanpak opgesteld waarbij ook de VKB nauw betrokken is. Dat Plan van aanpak omvat:

- Bevorderen van het besef van urgentie dat gemeenten nog meer aandacht aan de plaatselijke geldwerving moeten besteden. De Regionale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB's) kunnen hierbij een stimulerende invloed hebben.
- In die situaties dat gemeenten zelf niet over de vereiste bestuurskracht beschikken, moeten zij met de organisatie van het geldwervingsproces geholpen worden.
- Dit kan gerealiseerd worden door daadwerkelijke hulp 'op de werkvloer' van vrijwilligers en betaalde krachten.

Sinds 2005 biedt de RPG ondersteuning door Kerkbalansadviseurs met de colleges van kerkrentmeesters en kerkenraden in contact te laten komen om aan de hand van de plaatselijke situatie op maat gemaakte oplossingen te bieden. Maar als gevolg van praktische belemmeringen is de implementatie



Ds. L.G. Bos.

van Kerkbalans Nieuwe Stijl, ook wel bekend onder de naam "Verbreden (benaderen randkerkelijken) en Verdiepen" (van bestaande categorie bijdragers per doelgroep een hogere bijdrage vragen), onvoldoende. Daarom is op verzoek van de RPG de Protestantse Kerk in Nederland met het project Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving (OPG) gestart.

Project OPG

Dit project, waarvoor een projectteam is gevormd, voorziet in daadwerkelijke hulp bij de plaatselijke kerkrentmeesterlijke geldwerving. Er is samenwerking met de Kerkbalansadviseurs van de RPG, de gemeenteadviseurs kerkbeheer en de VKB. De aanpak sluit geheel aan op die van Kerkbalans Nieuwe Stijl.

Het project zet in op het verbeteren van kennis en vaardigheden van de plaatselijke vrijwilligers, de kerkrentmeesters. Dat houdt in dat op basis van de verkregen informatie uit de gemeente, er een gereedschapskist (toolkit) wordt gemaakt met het gereedschap dat kerkrentmeesters en eventuele andere vrijwilligers nodig hebben om een doelgerichte ►

geldwervingsactie te doen slagen. Verder worden er door het Team Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving, dat geleid wordt door de heer Nic. Rijnbende, o.m. kerkrentmeester van de protestantse gemeente Rosendaal, trainingen gegeven, waarbij mensen gecoacht worden.

Per 1 februari 2013 is een pilot OPG gestart. De gemeenten die daaraan deelnemen krijgen tot maximaal 20 uur gratis professionele ondersteuning bij de opzet van hun geldwervingsactiviteiten. Het doel van de pilotfase is tot 1 juli a.s. 100 gemeenten hierbij te betrekken en te helpen. Ds. Bos deelt mee dat er zich inmiddels 82 gemeenten hebben gemeld voor concrete ondersteuning. Zij doet een beroep op kerkrentmeesters om, afhankelijk van hun plaatselijke financiële situatie, te overwegen aan deze pilot mee te doen. Een gezamenlijke aanpak van de Dienstenorganisatie, RPG, RCBB's en VKB, zoals in deze constructie is voorzien, die optimaal de kerkrentmeesterlijke geldwervingsactiviteiten op plaatselijk vlak ondersteunt, is de best denkbare oplossing om gemeenten de helpende hand te bieden, zo besluit ds. Bos.

Huishoudelijke aangelegenheden VKB

De algemene vergadering van de VKB die op 6 april jl. in het Nieuwegein Business Center (NBC) werd gehouden, werd geopend door de voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange. Vervolgens las hij een gedeelte uit 2 Corinthe, de verzen 5 t/m 10 waarna hij voorging in gebed.

Nadat hij meegedeeld dat de secretaris, de heer W.G. Roseboom, door ziekte verhinderd is, hetgeen ook van toepassing is op de vertrekkende hoofdbestuursleden, de heren mr. J.G.H. Krajenbrink en H. Jonkvorst, worden de volgende periodiek aftredende hoofdbestuursleden herkozen:

- ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA Leiden;
- ir. D. Hoogendoorn, Eelde;
- mr. A. Rigters, De Bilt;
- D. de Vries AA, Menaldum; en
- Drs. K. van de Wetering, Delft.

Vervolgens stelt de algemene vergadering het verslag van de algemene vergadering van 21 april 2012 vast, hetgeen ook het geval is met het jaarverslag van de VKB over 2012. Met betrekking tot de jaarrekening 2012 deelt de penningmeester, de heer ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, mee dat hij hierover van de leden geen vragen of opmerkingen heeft ontvangen. Hierna wordt de jaarrekening 2012 vastgesteld en wordt het hoofdbestuur décharge verleend.

Contributieverhoging

Vervolgens wordt het voorstel besproken om de contributie met ingang van 1 januari 2013 aan te passen. De penningmeester deelt mee dat van een tweetal leden de vraag is gekomen wat de reden is van een relatief forse stijging van bijna 10 procent. Hij licht toe dat het voordelig saldo volgens de jaarrekening 2012 voor een groot gedeelte is veroorzaakt doordat een vacature op het bureau die begin 2012



Ing. D.J. Cuilenburg AA/MA geeft een toelichting op de financiële stukken.

ontstond, eerst in het najaar van 2012 voor een deel weer is vervuld. Voor 2013 drukken de salariskosten over het gehele jaar. Verder is als gevolg van de ontstane vacature niet de noodzakelijk investering gedaan in de website van de VKB. Het plan is deze in 2013 te realiseren. Na deze toelichting van de penningmeester besluit de algemene vergadering de nieuwe contributieregeling, zoals die op pagina 96 van "Kerkbeheer" van maart is afgedrukt, vast te stellen.

Hierna sluit de voorzitter het huishoudelijk gedeelte van de algemene vergadering.



Nieuws uit de provincies

Op 11 maart hield het bestuur van de afdeling Friesland in Leeuwarden de jaarvergadering die door circa 100 aanwezigen werd bijgewoond.

De voorzitter van de afdeling, de heer H.J. de Koe stond in zijn openingswoord stil bij de positie van de kleinere kerkelijke gemeenten die het steeds moeilijker krijgen. De voorzitter schetst een niet zo rooskleurige situatie m.b.t. het kerkelijk leven in Nederland. De betrokkenheid met de kerk wordt minder. Men ziet het kerkelijke leven te vrijblijvend en in financiële zin wordt de bijdrage vaak gezien als een lidmaatschap zoals bij een sportclub. Het is goed dat de oudere generatie nog vrijgevig is, anders zou het er volgens de voorzitter met de kerk in Nederland financieel slecht voor staan. Op meerdere plaatsen is het moeilijk om alles te bekostigen met de giften die binnenkomen. Ook is het in veel kleinere gemeenten een probleem om de kerkenraden voltallig te houden. En, als het plan doorgaat om kleine scholen te sluiten, trekken gezinnen weg en blijft er niet veel over van de dorpsgemeenschap.

Maar ook de kerk zal mee moeten gaan in de stroom van vernieuwende gedachten en nagaan hoe we anno 2013 verder willen. Vroeger was de kerk van de geloofsgemeenschap in het dorp, maar nu kan de kerk van de totale gemeenschap worden, wanneer men ertoe overgaat om het kerkgebouw onder te brengen in een stichting. Het voortbestaan van alleen kerk zijn wankelt in meerdere kleine dorpsgemeenschappen. Over de manier waarop een kerkgebouw kan worden hergebruikt, zal de heer Karstkarel spreken. Maar één ding is wel duidelijk, kerksluiting geeft onder de leden veel interne spanning. Regelmatig staan er artikelen hierover in de krant. Ook in



Afdelingsvoorzitter, de heer H. J. de Koe.

Leeuwarden is dat het geval. Maar dan moet men goed beseffen dat er twee verliezers zijn. De gemeenten vallen uit elkaar en de gebouwen worden met de dag goedkoper.

Kritiek

Het Landelijk Registratiesysteem is nog steeds niet goed op orde. In sommige gemeenten zal het wel goed gaan, maar in veel gemeenten werkt het minder positief en dat geeft de nodige spanning en stress. Het meeste werk binnen de kerkelijke gemeente wordt gedaan door vrijwilligers. Ik vraag me wel eens af, hoe het bij een krimpende kerk gaat met de personele bezetting van het Dienstencentrum. Wordt de paraplu ook te groot en financieel te zwaar? Op de werkvloer moeten de dubbeltes en kwartjes bij elkaar worden gesprokkeld. Dan kun je je afvragen of het in Utrecht niet wat eenvoudiger kan.

Als alles doorgaat, wordt er straks ongeveer € 10 miljoen uit de reserves gehaald voor de nieuwbouw van Hydepark, terwijl in de plaatselijke gemeenten de nood soms erg hoog is. De heer De Koe vraagt zich af of dit alleszins op verantwoord beleid gebaseerd is. "Beste mensen, al met al is dit geen positief verhaal, maar ik denk dat

het de werkelijkheid is. Mogen wij werken met het oog op Gods toekomst hier in Friesland, op Gods akker", zo besloot de heer De Koe zijn inleidende woorden.

Na een overdenking door ds. Edna Zwerver uit Schettens, kreeg de heer Peter Karstkarel, kunsthistoricus, het woord die een inleiding hield over hergebruik van kerken. De heer Karstkarel, die verschillende publicaties op zijn naam heeft staan, is kenner van het Friese platteland en was betrokken bij het provinciale Deltaplan voor Friese kerkgebouwen.

Inventarisatie hergebruik

De heer Karstkarel wijst op een rapport dat is uitgebracht en het resultaat is van een door de provincie Friesland opgedragen inventarisatie naar het hergebruik van kerken. Uit het rapport blijkt dat ruim 240 van de bijna 800 kerken in Friesland niet meer in eigendom en beheer van een kerkelijke gemeente zijn. Uit de groep herbestede kerken zijn ruim 80 kerkgebouwen met een niet-woonfunctie geselecteerd, aangevuld met 20 karakteristieke voorbeelden van woonkerken. Om de inventarisatie overzichtelijk te houden, is er voor gekozen niet alle woonkerken, de grootste herbestedingsfunctie, te onderzoeken. Met alle 39 kerken die in eigendom en beheer zijn bij de Stichting Alde Fryske Tsjerken biedt het gedocumenteerde overzicht van ruim 140 kerkgebouwen een gevarieerd beeld van wat er zoal met deze kerken is gebeurd.

In Friesland vinden we geen spectaculaire boekhandel zoals in Maastricht, geen sfeervolle kapperszaak, zoals in Haarlem in buiten oorspronkelijk gebruik geraakte kerken. Geen zwembad, geen sportzaal, geen camping, geen dierenasiel, geen huwelijkscentrum en (nog) geen funerair centrum. Maar ook in de

meest kerkdichte provincie die Friesland is, zijn stellig ook interessante herbestemde kerken te vinden. Kerken tot woning of appartementen ingericht, tot winkel, kantoor, kinderopvang, dagbesteding voor mensen met een beperking, dansschool, museum, theater, atelier, dorpshuis, bezoekerscentrum, restaurant en vakantieonderkomen. Bovendien zijn er enkele kerken die een tijdelijk hergebruik hebben gekregen, waardoor tijd is gewonnen om een definitief hergebruik te kunnen verkennen.

Mogelijkheden herbestemming stimuleren

Het doel van deze inventarisatie is om het denken over de mogelijkheden van herbestemming te stimuleren, want er zullen de komende jaren nog tientallen kerken 'op de markt' komen. Dit rapport kan mogelijk tot inspiratie dienen voor toekomstige eigenaren. Binnen de selectie van de 80 kerken met een niet-woonfunctie, de 20 met een woonfunctie en de 15 aansprekende voorbeelden is getracht een goede spreiding te bereiken, waarbij de volgende aspecten een rol hebben gespeeld: nieuwe functie, monumentale waarde, omvang, geografische spreiding en de oorspronkelijke kerkelijke denominatie. Daarbij moesten dus keuzen worden gemaakt. Als een kerk niet is opgenomen in de inventarisatie betekent dit dus niet dat er geen sprake zou zijn van interessant hergebruik.

Uit het rapport blijkt bovendien dat er al ruim 220 kerken niet meer in eigendom en beheer zijn bij een kerkelijke gemeente. Verreweg de meeste kerken waarvan de kerkelijke gemeente afscheid heeft genomen, kregen een andere bestemming. Bovendien staat een aantal kerken leeg of te koop.

Kerkelijke functie blijft

Er zijn kerken die door een stichting worden beheerd terwijl de kerkelijke functie voorop blijft staan, zoals de kerken in Damwâld (Benedictuskerk) en de dorpskerk van Wolsum. In veel kerken die vanaf 1971 door de Stichting Alde Fryske Tsjerken zijn overgenomen, wordt — naast het

In totaal gaat het om 241 kerken die ingedeeld kunnen worden in de volgende functionele categorieën.

Stichting Alde Fryske Tsjerken	41	16 pct.
Cultuur-maatschappelijk, plaatselijke stichting	26	11 pct.
Cultuur-maatschappelijk, particulier	32	13 pct.
Wonen	52	22 pct.
Wonen en bedrijvigheid	22	9 pct.
Bedrijvigheid (excl. horeca en toerisme)	31	13 pct.
Recreatie, toerisme, horeca	12	5 pct.
Opslag, garage	9	4 pct.
Leeg, te koop, onzeker	18	7 pct.
Totaal	243	100 pct.

multifunctionele gebruik — nog gekerkt. Dit geldt ook voor een groot aantal van de door plaatselijke stichtingen overgenomen kerken. Voor trouw- en rouwdiensten zijn ook andere herbestemde kerken nog beschikbaar en sommige kregen ook een officiële status voor het voltrekken van een burgerlijk huwelijk. Maar omdat het aantal huwelijkslocaties steeds breder wordt, krimpt de mogelijkheid voor herbestemde kerken om daarmee een deel van de begroting te dekken.

De (monumentale) oude dorpskerken worden vrijwel altijd omringd door een kerkhof. Vanzelfsprekend beperken kerkhoven om emotionele redenen de mogelijkheden tot hergebruik van kerken. Kerken van doopsgezinde, gereformeerde en van andere jonge kerkgenootschappen worden nooit omringd door een kerkhof en daarbij zijn de mogelijkheden tot herbestemming groter. Tot nu toe zijn niet veel Rooms-Katholieke kerkgebouwen herbestemd. Deze hebben soms een kerkhof, soms een begraafplaats op een apart terrein en in grotere plaatsen een afgelegen begraafplaats. De wijding van het kerkgebouw zal altijd worden opgeheven. Zo konden bijvoorbeeld de oude Martinuskerk in Bolsward, de kapel in Burgwerd en de Johannes de Doperkerk in Leeuwarden worden herbestemd.

Er zijn kerken die door een ander dan het oorspronkelijke kerkgenootschap in gebruik zijn genomen, waaronder enkele opvallende. Zo wordt de voormalige gereformeerde kerk van Hilaard gebruikt door de

Koptisch Orthodoxe Kerk Friesland en de voormalige gereformeerde kerk van Hemelum door de Russisch Orthodoxe Kerk. Deze kerken en ook de herbestemming van kerken voor nieuwe, vaak bloeiende evangelische bewegingen komen in deze rapportage niet aan de orde. Deze kerken behouden immers een kerkfunctie.

Basisvoorzieningen

Voor een functie voor trouw- en rouwdiensten, huwelijksvoltrekkingen en andere, vooral culturele en maatschappelijke, herbestemmingen is het zaak dat de kerken basisvoorzieningen van een toilet en een keuken bezitten. Bij de meeste kerken is dit wel mogelijk, maar bij kerken die buiten het kerkerschap alleen over de torenruimte beschikken is het lastig. Bij kerken met een monumentenstatus zijn de mogelijkheden tot wijzigingen en daardoor tot hergebruik beperkter. Bij evangelisatiegebouwen en eenvoudige gereformeerde kerken is veel meer mogelijk, soms bestaat daar zelfs volledige vrijheid. De evangelisatiegebouwtjes kregen bijna zonder uitzondering een andere bestemming.

Voor een woonbestemming worden in de meeste gevallen, zeker in het interieur, flinke wijzigingen aangebracht. Dikwijls wordt in de hoge kerkzalen een gehele of gedeeltelijke tussenvloer aangebracht. Soms worden preekstoel, orgel of alleen orgelfront nog als sfeermakers gehandhaafd. Dat is meestal ook het geval bij kerken die voor horeca of toeristische doeleinden worden

hergebruikt. Bij deze en andere bestemmingen is de omgang met grote kerkvensters een uitdaging. Allereerst om ze met behoud van het karakter toch redelijk geïsoleerd te krijgen en bovendien om ze bij het aanbrengen van tussenvloeren zo weinig mogelijk te doorbreken.

Veel kerken van cultuurhistorische waarde, al dan niet monument, hebben een waardige culturele of maatschappelijke functie gekregen. Op een enkele uitzondering na, is door de eigenaren en beheerders van harte meegewerkt aan het onderzoek. Bij de zeer gevarieerde aanpassingen voor het hergebruik zijn in de meeste gevallen bewuste keuzen gemaakt. Voor de verbreding van kennis en ervaringen lieten de eigenaren of beheerders enthousiasme blijken. De heer Karstkarel hoopt dat de doelstelling van het onderzoek wordt bereikt: een inspiratiebron van mogelijkheden voor personen en gemeenschappen die een kerk in de (nabije) toekomst willen herbestemmen, zo besluit hij zijn inleiding.

Huishoudelijke zaken

Na een discussie werd een aantal huishoudelijke zaken (notulen jaarvergadering 2012, jaarverslag en financieel verslag 2012) afgewikkeld en vond bestuursverkiezing plaats. Vervolgens doet de heer D. de Vries, vice-voorzitter en hoofdbestuurslid van de VKB, een aantal mededelingen. Voor hetgeen in de hoofdbestuursvergadering van 1 december 2012 besproken is, verwijst hij naar "Kerkbeheer" van januari 2013. Ook op 16 februari jl. is er een vergadering van het hoofdbestuur geweest, terwijl op 9 maart jl. in Putten een vergadering van het hoofdbestuur met afgevaardigden van de afdelingen plaats vond. In deze laatste vergadering is gesproken over de leegstand van kerkgebouwen, onderhoud en fusies. Het komt voor, dat kerkgebouwen in een stichting worden ondergebracht, waarbij voor de overname het symbolische bedrag van € 1,- wordt betaald.

De heer De Vries wijst er verder op dat door diverse gemeenten de jaarrekeningen niet worden ingediend bij het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken

(RCBB). Dat kan tot gevolg hebben, dat de Belastingdienst een onderzoek instelt met als gevolg dat een gemeente niet meer voldoet aan de voorwaarden die gesteld zijn om de z.g. ANBI status te houden. Wanneer dat het geval is, kunnen gemeenteleden van die gemeente hun giften niet meer fiscaal aftrekken.

■ Predikant PKN soms onnodig in deeltijd werkzaam

Plattelandsgemeenten in de Protestantse Kerk in Nederland (PKN) worden soms onnodig gedwongen om een predikant in deeltijd aan te stellen. Dat stelt de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk bij monde van algemeen secretaris drs. P. J. Vergunst in het Reformatorisch Dagblad van 7 februari 2013.

Het RD verwijst daarbij naar een artikel in "De Waarheidsvriend", het periodiek van de Gereformeerde Bond, van begin februari. In dat artikel gaat de heer Vergunst in op de gevolgen voor kleine gemeenten van veranderingen in de traktementsregeling in de PKN. Op basis van in 2005 ingevoerde regels komt het steeds vaker voor dat een gemeente geen fulltime predikant mag beroepen, terwijl de inkomsten en het ledental plaatselijk niet zijn teruggelopen. Ook is het voor deze gemeenten financieel onaantrekkelijk om een proponent te beroepen.

De Gereformeerde Bond is niet blij met die ontwikkeling en adviseert gemeenten om de omvang van de predikantsplaats niet te snel te verkleinen. Vergunst: „Naar onze mening is de predikant een essentiële figuur in de bearbeiding van de gemeente, in het op elkaar betrokken zijn van prediking, pastoraat en catechese als onderdelen van het gemeentelijk leven.”

Het onderwerp is door het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond in mei aangekaart bij het moderamen van de generale synode van de PKN. Dat stelt echter dat de regionale colleges voor de behandeling van beheerszaken (RCBB) als onafhanke-

Tenslotte wijst de heer De Vries op het VKB-Congres dat op 6 april a.s. in Nieuwegein wordt gehouden. Alle aanwezigen worden opgeroepen dit congres te bezoeken. De voorzitter sluit deze jaarvergadering af met het uitspreken van een avondgebed.

lijke colleges hun taak uitvoeren en inhoudelijk geen verantwoording aan de ambtelijke vergaderingen verschuldigd zijn. Met het landelijk platform van RCBB's hoopt de Gereformeerde Bond daarom later deze maand een gesprek te hebben.

Zo nodig trekt de Gereformeerde Bond ook zelf de knip, stelt de algemeen secretaris. „Waar mogelijk geven we de gemeenten vanuit ons steunfonds financiële support om de predikantsplaats zo groot mogelijk te laten zijn of geven we een garantie voor het geval de gemeente de begroting zelf niet haalt.”

De heer Vergunst erkent dat het niet meer vanzelfsprekend is dat allerlei kerkelijke ontwikkelingen aan het platteland voorbijgaan. „De tijd lijkt voorbij dat de bezinning zich vooral richtte op het leven van de christelijke gemeente in de stad, wanneer het gaat over de vraag hoe onze verhouding tot een seculiere cultuur moet zijn. De continuïteit van het kerkelijk leven in veel hervormde dorpsgemeenten is niet vanzelfsprekend meer.”

Als een belangrijke oorzaak ziet hij het wegtrekken van jongeren, omdat er steeds minder werkgelegenheid is. Vergunst erkent dat het daarom „legitiem” is dat kerkelijke organen nagaan of plaatselijke gemeenten hun verplichtingen kunnen nakomen.

Op dit moment leidt dat echter volgens hem te vaak tot onnodige teloorgang van een deel van een predikantsplaats, aldus de publicatie in het Reformatorisch Dagblad.

Aandacht voor relatie met jongeren en de beheersfunctie van kerk en gemeenten

R.M. Belder

Op 9 maart jl. werd in "De Aker" te Putten de voorjaarsbijeenkomst gehouden van hoofdbestuur en delegaties van de afdelingsbesturen. Naast de gebruikelijke zaken gebouwen, mensen, geld en organisatie, de werkgebieden van de VKB, was er veel aandacht voor de relatie met jongeren en voor de beheersfunctie van kerk en gemeenten. Hierover hield ds. Harm van Wijnen een inleiding, waarna een gedachtewisseling volgde.

In zijn openingswoord staat de voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange, stil bij het overlijden van de heer J. van Wijlick die in hoedanigheid van bestuurslid van de afdeling Gelderland een trouw bezoeker van deze halfjaarlijkse bijeenkomsten was. Verder memoreert de heer De Lange het overlijden van dr. Regnerus Steensma die voor het komende congres een wezenlijke bijdrage heeft geleverd in de totstandkoming van een boek getiteld "Protestantse kerken — hun pracht en kracht". Verder deelt hij mee dat de heer H. Jonkvorst, secretaris van het hoofdbestuur, in verband met medische redenen besloten heeft zich terug te trekken. Na het voorlezen van een bijbelgedeelte en het uitspreken van een gebed, geeft hij het woord aan ds. Van Wijnen.



1. MENSEN

Ds. Van Wijnen, die als predikant in algemene dienst aan de Protestantse Kerk in Nederland verbonden is, deelt mee dat hij met de Beleidsvoorbereidende Commissie Mensen (BCM) van de VKB een intern praatstuk heeft opgesteld met de bedoeling de kloof die tussen jongeren en o.a. het college van kerkrentmeesters zichtbaar aanwezig is, te overbruggen. De relatie tussen kerk en jongeren is problematisch. In de onderzoeken die hij gedaan heeft bij gemeenten waar nog relatief veel jongeren in de kerk komen, blijkt dit een probleem en bij de gemeenten waar géén jongeren meer in de kerk komen, is dat probleem nog veel groter. Uit de contacten met de jongeren is gebleken dat zij zeker behoefte hebben aan geloof en zingeving, maar zij zien het instituut kerk met de structuur van commissies, colleges e.d. niet zitten. Ook andere organisaties (verenigingen, politieke partijen, e.d.) hebben hier last van. Dat is ook het geval wanneer jongeren, wanneer ze 18 jaar zijn, voor een Kerkbalansbijdrage worden benaderd. Vaak hebben jongeren geen geld, maar als ze dat wel hebben, dan geven ze dat aan doelen uit die 'spetterend' zijn.

Zichtbare relatie

Naast de formele relatie, zoals het lidmaatschap, is er ook de zichtbare relatie die herkenbaar is bij kerkgang, bezoek aan catechese en de deelname aan het kerkelijk jeugdwerk. Er is geen vanzelfsprekendheid meer om deze traditionele vormen te bezoeken. Men organiseert liever zelf iets. Ook ken ds. Van Wijnen situaties dat jongeren nog participeren in deze formele activiteiten en dat zij na

afloop in een informele sfeer (met bier en chips) de bijeenkomst voortzetten.

Verder is het zo dat jongeren wel inhoud aan hun geloof willen geven, maar dat wordt niet meer geïnterpreteerd in b.v. jongerencatechese. Wanneer zij met verdriet en ongeluk worden geconfronteerd dan willen ook jongeren hierbij stilstaan. Maar dat vinden ze onvoldoende terug in de kerkelijke gemeente. Zij zoeken naar plekken en manieren om hun beleving te zoeken.

Inzet van jongeren

Is het denkbaar om jongeren in te zetten als personele relatie in een college van kerkrentmeesters of in een andere commissie? Zijn wij in staat de problematiek te peilen en durven we ons zelf aan te passen? Ds. Van Wijnen denkt dat het een zoektocht is om binnen bestaande structuren de nieuwe manier van werken zoals jongeren die voorstaan, te vinden. Daarvoor is in elk geval nodig dat:

- we ons realiseren dat jongeren over potentie beschikken om de zaken waar ze voor staan, waar te maken;
- het instituut en de plaatselijke gemeente aangepast worden;
- we kritisch naar onszelf kijken, hoe we vergaderen en activiteiten organiseren. We zullen minder in structuren moeten werken en meer netwerken moeten onderhouden;
- we moeten denken in meewerken aan projecten, b.v. het opzetten en actualiseren van een website van de kerkelijke gemeente. Dat spreekt veel meer aan dan een verzoek om 4 jaar lid van de kerkenraad te worden;
- we beseffen dat jongeren vanuit de inhoud van het werk aangesproken willen worden. Dat betekent breder kijken dan alleen de zondagse kerkdienst.

Denkbaar is een talentenpool in kaart te brengen, met diaconale, pastorale en beheersfuncties. Durven we hiermee creatief om te gaan?, zo besluit ds. Van Wijnen zijn inleiding, die hij binnenkort ook voor de Federatie van Diaconieën zal houden.

Reacties

- Het probleem ligt vaak bij de ouderen (35 – 55 jaar) die niet meer in de kerk komen. De kinderen van deze groep komen dan als 'vanzelfsprekend' niet meer in de kerk.
- Uit onderzoek van de VKB in 2012 blijkt dat in 90 pct.

van de colleges van kerkrentmeesters geen jongeren (< 35 jaar) zitting hebben. Durven we met behoud van het goede, aan zelfreflectie te doen?

- Hebben jongeren zich uitgesproken wat zij anders willen zien? De kerk moet echt zijn. Het kerkzijn is vaak weggeorganiseerd door haar activiteiten op zondag. Jongeren hebben echt behoefte aan contact als het om wezenlijke vraagstukken gaat en zij hebben er behoefte aan dat volwassenen hen daarbij helpen. Vanuit hun visie geldt kerkzijn 7 dagen in de week. Het geloof en kerkzijn vormen een integraal onderdeel van "er zijn". Jongeren hebben andere taal en uitingen nodig dan die welke ze op catechisatie hebben geleerd. Ze hebben behoefte aan echtheid. Daarom moet een inventarisatie van hun vaardigheden worden gemaakt, zodat zij hun diensten aan de kerk beschikbaar kunnen stellen.
- Hoe moeten we inhaken op de organisatiestructuur van jongeren? Jongeren denken niet in structuren. We zullen het moeten aandurven om op hun kompas te gaan varen.
- Jongeren denken niet in structuren, maar ze willen wel gebruik maken van bepaalde faciliteiten. Dat is problematisch en vraagt een bepaalde manier van werken, waarbij duidelijk blijkt dat je hun manier van aanpak serieus neemt, maar tegelijkertijd hen wijst op bepaalde risico's.
- Jongeren worden op 18-jarige leeftijd geconfronteerd met de financiën van de kerk bij de actie Kerkbalans. Beter is hen op jongere leeftijd te betrekken bij bepaalde projecten waarvoor ze in beheerswerkzaamheden erg nuttig werk kunnen doen.
- De sociale verbanden waarin de jongeren verkeren zijn bij jongeren > 12 jaar de vriendengroepen. Zij zoeken elkaar op en ondernemen gezamenlijk iets. Voor de groep < dan 12 jaar is het gezin het sociale verband.
- Maar willen wij zelf veranderen? De afspraak wordt gemaakt deze vraag in de BCM te bespreken.

Duidelijk is dat jongeren niet zonder de ouderen kunnen en de ouderen niet zonder de jongeren. De omgeving van de jongeren is anders dan die van jaren geleden, terwijl de wensen van de jongeren van toen en nu, inhoudelijk niet zoveel van elkaar zullen verschillen.

De voorzitter bedankt ds. Van Wijnen voor zijn bijdrage aan dit agendapunt.

Overige aandachtspunten

De heer M.G.R. Barendrecht, lid van de BCM, vraagt aandacht voor de vacatures die momenteel in de Beleidscommissie Organisatie en de Beleidscommissie Mensen bestaan. De vacature van de heer H. Jonkvorst in het Georganiseerd Overleg Medewerkers zal worden vervuld door de benoeming van mr. J. Kos. Maar ook in 2014 ontstaat een vacature wanneer hijzelf zijn zittingsperiode in het hoofdbestuur van de VKB erop heeft zitten. Hij vraagt de delegaties van de afdelingsbesturen uit te zien naar geschikte personen (ook van buiten het afdelingsbestuur) om de bestaande en komende vacatures zo snel mogelijk vervuld te krijgen.

Verder wijst de heer Barendrecht op de forse stijging van de compensatie ziektekosten van de predikant die per 1 januari 2013 is ingevoerd. Hierover is stevig gesproken en besloten is dit bedrag weer terug te draaien naar de situatie per 31 december 2012.

Tenslotte doet de heer Barendrecht een oproep aan de afdelingsbesturen om in hun vergaderingen en andere contactbijeenkomsten met de colleges van kerkrentmeesters dit jaar aandacht te besteden aan belangrijke passages (Predikantenpool, Samenwerking Gemeenten en Ondersteuning Plaatselijke geldwerving) uit het beleidsplan van de kerk 'Met hart en ziel'.



2. GEBOUWEN

Mede naar aanleiding van een brief van het afdelingsbestuur van Zuid-Holland wijst de voorzitter op het grote belang dat colleges van kerkrentmeesters en afdelingsbesturen elkaar informeren over plaatselijke en regionale stichtingen. Zeker wanneer het draagvlak om zelf het kerkgebouw te exploiteren geringer wordt, kan een plaatselijke stichting 'Vrienden van de Dorpskerk' een belangrijke oplossing betekenen, zowel financieel als ten aanzien van het multifunctioneel gebruik van de kerk. Ook het ter inzage tonen van statuten van dergelijke stichtingen is een belangrijke zaak. Vertegenwoordigers van Friesland en Groningen noemen enkele voorbeelden van het functioneren van lokale beheersstichtingen.

Er is bij de RCBB's (Regionale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken) verschil van inzicht over de vraag of het een z.g. kerkelijke stichting dan wel een algemene stichting moet zijn. Bij een kerkelijke stichting houdt de kerkelijke gemeente een bepaalde invloed op het functioneren van het gebouw. Zeker wanneer het kerkgebouw in bepaalde mate beschikbaar blijft voor het houden van erediensten, is het gewenst dat er in het stichtingsbestuur een delegatie vanuit de kerkelijke gemeente vertegenwoordigd is, waardoor de belangen van die kerkelijke gemeente beter gediend worden.



3. ORGANISATIE

De voorzitter wijst erop dat de beleidsplanning VKB met een accent op versterking van de rol van de provinciale afdelingen volgens het schema verloopt. Het Klavertje 4 model begint ook in de kerk bekendheid te krijgen. In het gesprek met de Dienstenorganisatie is dit onderwerp van gesprek geweest, naar aanleiding waarvan het ook ingebracht is in het overleg met de RCBB's. Van die zijde is vernomen dat men met de VKB overleg wenst. Het is een positieve ontwikkeling om samen (RCBB, gemeenteadviseur kerkbeheer, Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen en provinciale afdeling VKB) te gaan werken, waardoor de regio's beter kunnen functioneren. In steeds meer afdelingen zijn er goede en nauwe contacten met het RCBB en de gemeenteadviseur kerkbeheer. Er wordt aan gewerkt dat de afdeling Noord-Holland zo spoedig mogelijk weer over een voltallig bestuur beschikt.

Er zijn twee flyers ontwikkeld over het werkgebied van de VKB, die binnenkort onder de leden en andere belangstellenden worden gedistribueerd.

Actualiteiten uit de afdelingen

Hierna worden de afdelingsbesturen in de gelegenheid gesteld iets te vertellen over hun activiteiten. In het najaar van 2012 zijn in vrijwel afdelingen regiovergaderingen gehouden, waarvan een samenvatting in "Kerkbeheer" wordt opgenomen. Op zaterdag 2 oktober hield de afdeling Gelderland haar jaarvergadering, waar ds. W.B. Beekman een inleiding hield over "Leve de dorpskerk". Twee dagen daarna, op 4 maart, hield ds. Beekman deze inleiding voor de afdeling Utrecht.

De afdeling Friesland houdt op 11 maart haar jaarvergadering, waar de heer P. Karstkarel zal spreken over het begeleiden van het afstoten van kerkgebouwen. Verder is op 28 februari jl. in Ureterp door Grontmij voor de noordelijke provincies een informatiebijeenkomst gehouden over aanleg en uitbreiding van begraafplaatsen.

Op 20 maart houdt de afdeling Zuid-Holland in Papendrecht haar jaarvergadering, waar de heer B. van Noord zal spreken over "Samenwerking tussen gemeenten en de krimpende kerk". De door de afdeling Zuid-Holland geplande twee regiobijeenkomsten in mei over gebruik van SEPA komen te vervallen, nu de landelijke kerk inmiddels zelf 11 voorlichtingsbijeenkomsten heeft belegd die over het gehele land verdeeld zijn. Tijdens de ledenvergadering van 20 maart van de afdeling Noord-Brabant-West spreekt ir. E. Neuhaus over kerkverwarming, terwijl ir. D. Hoogendoorn over het afstoten van kerkgebouwen zal spreken. De afdeling Groningen belegt op 11 april haar voorjaarsvergadering, waar ds. Beekman zijn inleiding over "Leve de dorpskerk" houdt. De volgende bijeenkomst van het hoofdbestuur met vertegenwoordigers van de provinciale afdelingen is op zaterdag 2 november 2013.

■ Uitstekend jaar voor Donatus Verzekeringen

Uit een persbericht van 26 april 2013 dat Donatus Verzekeringen uitgaf, blijkt dat 2012, het 161^e boekjaar van Donatus Verzekeringen, wordt afgesloten met een batig saldo van € 11,9 miljoen. Daarmee is dit het 4^e jaar op rij met een resultaat boven de € 11 miljoen. De Ledenraad heeft in de vergadering van 3 april 2013 besloten tot een restitutie van 40 procent over de in 2012 betaalde premie. Daarmee ontvangen de leden maar liefst € 9,8 miljoen premierestitutie. Voorts wordt nog € 2,1 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve. Het jaar 2012 was ook het jaar van de Coöperatie. Donatus laat in haar jaarverslag zien dat zij met de coöperatieve grondslag de financiële crisis goed kan weerstaan.

Springlevend

Directievoorzitter Alphons van der Voorn blikt tevreden terug op afgelopen jaar: "In 2012 bestond Donatus 160 jaar en de resultaten laten zien dat een oude, onderlinge niche-verzekeer nog steeds springlevend is; sterker nog, Donatus laat een forse groei zien in zowel de kerken- als monumentenmarkt.

Ondanks alle mediaberichten van sluitende kerken, heeft Donatus slechts van 24 kerkgebouwen roeyementen ontvangen. Bovendien zijn 50 kerkgebouwen nieuw toegevoegd aan onze kerkenportefeuille. In totaal zijn er 4.500 kerkgebouwen verzekerd bij Donatus. De monumentenportefeuille is in 2012 bijna verdubbeld. Door de bijzondere expertise om monumentaal erfgoed te taxeren en te verzekeren wordt Donatus in toenemende mate betrokken bij het verzekeren van niet-religieuze monumenten. We staan er gezond voor in een snel veranderende omgeving."

Het goede financiële resultaat is tot stand gekomen door een combinatie van een lage schadelast, goede beleggingsresultaten en een groei van de premieomzet in Nederland met 6,0 pct., van € 24,9 miljoen in 2011 naar € 26,4 miljoen in 2012.

Goed schadejaar

De schadelast die na herverzekering voor eigen rekening van Donatus in Nederland komt, bedraagt € 3,3 miljoen, hetgeen betekent dat het een goed schadejaar was. Er heeft zich slechts 1 grote schade voorgedaan

boven de € 0,5 miljoen. Het aantal schademeldingen is met 3 pct. licht gedaald van 2.755 in 2011 naar 2679 in 2012. In 2012 zijn er nauwelijks stormschades gemeld. De schadelast door diefstal, inbraak en vandalisme bij kerkelijke gebouwen is stabiel gebleven en komt op € 0,9 miljoen. Dit betreft met name koper- en looddiefstallen. Diefstal van religieuze kunst vindt sporadisch plaats. Over 2013 wordt een minder gunstig schadejaar verwacht. In februari vond er een grote kerkbrand op Ameland plaats en een brand van een monumentale boerderij in Strijen.

De algemene reserve is gestegen van € 48,1 miljoen naar € 50,2 miljoen. De solvabiliteitsratio van Donatus bedraagt 830 procent. Donatus blijft daarmee een heel solvabele verzekeraar.

Afgelopen jaar bestond Donatus 160 jaar. In het kader daarvan werd een speciaal monumentenboek gemaakt met als titel "Oren van Steen", zie www.160jaardonatus.nl. Het jaar 2012 was het jaar van de Historische Buitenplaats. Donatus heeft dit themajaar van harte ondersteund. De waarde en problematiek van dit bijzondere erfgoed is door dit themajaar goed op de kaart gezet, aldus het persbericht.



Dit jaar zijn ter gelegenheid van Koninginnedag in totaal 3.016 Koninklijke onderscheidingen verleend. In de Orde van de Nederlandse Leeuw zijn 15 personen gedecoreerd en in de Orde van Oranje-Nassau 3.001 personen. De lintjesregen 2013 laat zien dat er 1.041 vrouwen bij de lintjesregen 2013 zijn gedecoreerd, dat komt neer op 34,5 pct., terwijl het aantal mannen dat een lintje kreeg 1.975 bedraagt ofwel 65,5 pct.

Personen die hoofdzakelijk vanuit hun kerkelijke activiteiten een lintje krijgen, worden in de Buitengewone editie van de Staatscourant van 27 april 213 genoemd onder de rubriek "Veiligheid en Justitie". Maar in tegenstelling tot enkele jaren geleden, worden tegenwoordig alleen naam en woonplaats van de gedecoreerde vermeld en niet meer de (kerkelijke) functie die men bekleedt. Daardoor kan geen volledige opgave worden verstrekt van kerkrentmeesters, kosteren, organisten, collectanten e.d. die dit jaar een koninklijke onderscheiding ontvingen.

De hierna volgende informatie is ons door anderen verstrekt. Ook diegenen die op 27 april jl. wegens hun kerkelijke activiteiten een Koninklijke onderscheiding mochten ontvangen, maar waarvan wij de gegevens niet hebben kunnen traceren, willen wij hierbij van harte gelukwensen met hun onderscheiding.

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau:

J. van Bodegraven, o.a. voorzitter college van kerkrentmeesters van de hervormde gemeente te Reeuwijk.
Ds. P.L. de Jong, oud-predikant van de hervormde gemeente van Rotterdam-Delfshaven.
Mr. G.E.A. Neppelenbroek, protestantse gemeente Zwolle en
J. Voskamp, voorzitter college van kerkrentmeesters van de protestantse gemeente van 's-Gravenhage.

Lid in de Orde van Oranje-Nassau

De volgende personen werden in verband met hun kerkelijke betrokkenheid Lid in de Orde van Oranje-Nassau.

L. Adema, o.a. kerkrentmeester protestantse gemeente Oudwoude-Westergeest.
C. van den Akker, diverse kerkelijke functies in Aerdenhout (Bloemendaal).
M. Baarda-Postma, diverse kerkelijke functies, hervormde gemeente Witmarsum.
W. Bakker-Stelma, diverse kerkelijke functies, protestantse gemeente Wilp-Siegerswoude.
H. Berends en M.A. Berends, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Grootegast-Sebaldeburen
E.C. Bisschops, lid kerkenraad s'-Gravenhage.
C. Boer, organist, Rotterdam.
E.H. de Boer, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Workum.
A. Brandenburg, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Nieuwland (Westmaas)
J. van Breda-Koster, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Sneek.
G. Bruijnes, ouderling-kerkrentmeester, Alphen aan den Rijn.
E.S. Buren, diverse kerkelijke functies gereformeerde kerk Dronrijp-Menaldum.
A. van Delft, ouderling gereformeerde kerk Rijnsburg.
L. Dijkstra, diverse kerkelijke functies Gasthuiskerk Bolsward.
H. van Egmond, organist, Lexmond.
G. Eikelenboom, kerkrentmeester gereformeerde kerk Maasland.
T. de Groot-Funcke, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Grootegast-Sebaldeburen.
J. Hielema, o.a. redacteur kerkblad, Surhuisterveen/Boelenslaan.
J. Hofstra-Draaijer, diverse kerkelijke functies hervormde gemeente Tjerkwerd.
C. de Jager, ouderling gereformeerde kerk Katwijk.
J. Kapteyn, diverse kerkelijke functies te Leiderdorp.
J.C. Kapteyn, kosteres te Zuidhorn.

J. Kooi-Couperus, diverse kerkelijke functies gereformeerde kerk Boornbergum-Kortehemmen.
D. Koolman, lid kerkenraad protestantse gemeente Delfzijl-Noord.
H. Koops, lid kerkenraad hervormde gemeente Schettens-Schraard-Longerhous.
A. Kramer-Terpstra, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Hallum.
M. Kruizinga-Berends, diverse kerkelijke functies hervormde gemeente Opende.
G. Kuiper, diverse kerkelijke functies in protestantse gemeente Appingedam.
C.A. Meulenkamp, kerkrentmeester te Wageningen.
F. Nota, diverse kerkelijke functies hervormde gemeente Driesum.
T. Oppedijk-van der Leest, vrijwilliger protestantse gemeente Hallum.
L. van der Plas, diverse kerkelijke functies, Katwijk.
F. Postma-Faber, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Exmorra-Allingawier.
R. Snip-Nicolai en K.H. Snip, gereformeerde kerk Doezum.
A.E. Sportel, voorzitter college van kerkrentmeesters gereformeerde kerk Midwolda
A. Stam-Barendrecht, kerkrentmeester, Spijkenisse.
A. Terpstra-Bos, organist hervormde gemeente Oost-Terschelling.
W. van der Veen, organist in Donkerbroek.
D.T. Visser-Stienstra, preses kerkenraad gereformeerde kerk Boerakker.
J. Wage, kerkrentmeester hervormde gemeente Grijpskerk.
Y.G. Walstra, kerkrentmeester protestantse gemeente Burgwerd.
J. Westhuis-Pol en H. Westhuis, protestantse gemeente Emmen.
W. Wittermans, diverse kerkelijke functies protestantse gemeente Dokkum.

Alle gedecoreerden van harte gelukgewenst!

In memoriam drs. Karel van de Wetering

Op 4 mei jl. overleed op de leeftijd van 76 jaar ons hoofdbestuurslid de heer drs. Karel van de Wetering uit Delft. De heer Van de Wetering werd op 25 april 2009 door de algemene vergadering van de VKB, op voordracht van het presidium van de Evangelisch-Lutherse synode, tot lid van het hoofdbestuur benoemd.

Hij was kerkelijk zeer actief. Want naast zijn ambt als ouderling-kerkrentmeester van de Evangelisch-Lutherse gemeente van Delft en zijn lidmaatschap van ons hoofdbestuur, was hij 12 jaar bij het werk van de generale synode van de Evangelisch-Lutherse Kerk betrokken.

In 1996 werd hij lid van de financiële commissie van de synodale commissie van de Evangelisch-Lutherse Kerk. Vanuit dat lidmaatschap deed hij mee aan de beraadslagingen van het Samenop-Weg-proces die per 1 mei 2004 leidden tot de vorming van de Protestantse Kerk in Nederland. In die periode, toen ik lid was van de generale synode van de Nederlandse Hervormde Kerk, heb ik hem leren kennen als een zeer integer persoon die gedurende



zijn synodelidmaatschap aandacht vroeg voor de financiële problemen waarmee veel kleine lutherse gemeenten toen reeds werden geconfronteerd.

Toen de heer Van de Wetering begin 2009 gevraagd werd zitting te willen nemen in ons hoofdbestuur, heeft hij daarmee ingestemd gelet op zijn bestuurlijke ervaringen in de landelijke Kerk en zijn belangstelling voor het werk van de VKB.

Wij wensen de familie van de heer Van de Wetering veel sterkte toe bij het dragen van dit grote verlies.

Namens het hoofdbestuur van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer,
Mr. Peter A. de Lange, voorzitter

Marcussenorgel is van 1964 en is opvolger van een 19^e eeuws orgel.

Ter gelegenheid van dit 400-jarig bestaan zou er op 21 juni a.s. een feestelijke bijeenkomst plaatsvinden, maar omdat op die dag Koning Willem-Alexander en Koningin Máxima Zierikzee een bezoek zullen brengen, is de bijeenkomst tot nader bericht uitgesteld.

■ Openstelling Grote Kerk Tholen

De Grote of Onze Lieve Vrouwe Kerk te Tholen is ook in 2013 opengesteld voor bezichtiging op woensdagmiddag en zaterdagmiddag. Nieuw is dit jaar dat elke zaterdagmiddag in een van de drie kerken in Tholen, de Grote- of Onze Lieve Vrouwe Kerk, de RK kerk Onze Lieve Vrouw Hemelvaart en in de Gasthuiskapel, een zomerconcert wordt gegeven van een half uur.

Deze concerten beginnen om 14.30 uur tot 15.00 uur en musici uit Tholen en omgeving hebben ruimhartig hun diensten aangeboden, zodat deze zomer al is volgeboekt. In de Grote Kerk zelf draait tijdens de openstelling een presentatie over de ontstaansgeschiedenis van de kerk, met de bouw waarvan rond het jaar 1400 is gestart. Het is een kruiskerk die in Brabants Gotische stijl gebouwd is.

Op de website van de hervormde gemeente Tholen, www.hgtholen.nl onder de knop 'Kerk en gebouwen', staat veel informatie over de kerk en het monumentale Van Dam orgel. Tevens kan men brochures downloaden die ook in de kerk aanwezig zijn tijdens de openstelling. Deze brochures geven beknopte informatie over de geschiedenis van de kerk. Met deze openstelling, nu voor het achtste jaar op rij, denkt het college van kerkrentmeesters tegemoet te komen aan een veel gehoorde wens om een gezichtsbepalend monument in de binnenstad van Tholen toegankelijk te maken voor een breed publiek. Gezien de aantallen bezoekers, in 2012 waren dat er ongeveer 2.650, voorziet deze openstelling in een behoefte. Meer informatie is te verkrijgen door een e-mail te sturen aan het adres: openstelling@grotekerktholen.nl.

■ 400 Jaar Gasthuiskerk Zierikzee

De hervormde gemeente in de Gasthuiskerk aan het Havenplein 17 in Zierikzee is, zoals haar naam aangeeft, altijd een gastvrij huis geweest, dit jaar 2013 al 400 jaar. De Gasthuiskerk, destijds ook wel Kleine Kerk genoemd, dateert in haar eerste vorm uit de late Middeleeuwen. Het was als ziekenhuiskapel als het ware een bijgebouw van een groot ziekenhuis — het Gasthuis - in Zierikzee. Het van oorsprong Middeleeuwse ziekenhuis is tijdens de Franse bezetting van ons land (1795–1814) afgebroken. De Gasthuiskerk is echter redelijk ongeschonden door de tijd heen gekomen en heeft zelfs de Ramp van

1953 goed overleefd, in tegenstelling tot veel andere Zeeuwse kerken.

De hervormde gemeente in de Gasthuiskerk is altijd een onderdeel geweest van de Zierikzeese samenleving, als ook van Schouwen-Duiveland. De Zeeuwse locale regenten namen in de eerste helft van de 17^e eeuw de juiste beslissing om een markthal of beuze voor de kerk en tegen de kerk aan te laten bouwen. Op deze plek konden vraag en aanbod van diensten en producten elkaar vinden. Binnen is het kerkinterieur nog grotendeels zoals de 17^e eeuwse (ver-)bouwers bedoeld hadden. Preekstoel, kerkenraads- en regentbanken als ook de traveeën (secties binnenkant dak) zijn mooie staaltjes van ambachtelijk werk. Het huidige

De toekomst van de kerkelijke begraafplaats



Tijdens het VKB-Congres van 6 april 2013 hield de heer J. la Croix, voorzitter van de Commissie Beheer Kerkelijke Begraafplaatsen van de VKB, een inleiding over de toekomst van de kerkelijke begraafplaats. Hij leidde tevens deze workshop, terwijl onderstaand verslag van de hand is van de heer R.M. Belder.

Bedreigingen

De heer La Croix begon de workshop met de vraag of voor kerkelijke begraafplaatsen nog wel een toekomst is, want het aantal crematies neemt jaarlijks toe.

Er bestaat het imago dat begraven duur is ten opzichte van cremeren. We vergelijken dan twee verschillende zaken. Een feit is dat een gemeentelijke (algemene) begraafplaats duurder is omdat men daar vrijwel uitsluitend met betaald personeel werkt waar de medewerkers onder een cao vallen. Een recent grafkostenonderzoek van de LOB (Landelijke Organisatie van begraafplaatsen) wees uit dat de kosten gemiddeld € 100 per jaar bedragen en hierin tellen die gemeentelijke begraafplaatsen zwaar mee. Voor kerkelijke begraafplaatsen liggen de kosten lager.

Ook als gevolg van de ontkerkelijking wordt de band met de kerk losser en kiest men voor cremeren. Aan het beheer van de begraafplaats zijn kosten verbonden. Wanneer de financiële middelen schaars worden, bestaat de neiging dat de begraafplaats verwaarloosd wordt en dus minder aantrekkelijk is om uitgekozen te worden als laatste rustplaats.

Verder is er het "amateurisme" in het beheer van de begraafplaats omdat er kerkelijke gemeenten zijn die hun zaken niet op orde hebben zoals een actueel beheersreglement. Of omdat men oude (vaak veel te lage) tarieven hanteert, dan wel dat



Drs. J. la Croix.

er geen goede financiële- en grafadministratie is.

Kansen

Maar de heer La Croix noemt ook een aantal kansen die voor het grijpen liggen. Het bijzetten van urnen op begraafplaatsen, neemt jaarlijks toe. Belangrijk is dan dat de begraafplaats daar op inspeelt en zorgt voor een strooiveld en een urnenmuur of columbarium. Hij adviseert om geen urnen te begraven, maar die ruimte beschikbaar te houden voor het begraven van lijken.

Voorts is het belangrijk om transparant te zijn in de kosten die aan de exploitatie van de begraafplaats verbonden zijn. De begraafplaats dient een eigen exploitatierekening te hebben en die dient dus niet vermengt te zijn met de kerkelijke gemeente. Wel mogen exploitatieoverschotten gebruikt worden voor kerkelijke zaken.

De heer La Croix wijst erop dat de begraafplaats in toenemende meer bezocht wordt en vaak als een park wordt beschouwd. Dat is een goede gelegenheid om de begraafplaats te promoten. Zorg voor een mooie folder en maak ook de tarieven duidelijk kenbaar. De VKB heeft een

modelfolder die als hulp kan dienen.

Kerkelijke begraafplaatsen kunnen, en met name geldt dat voor de kleinere begraafplaatsen, door vrijwilligers gerund worden. Vaak vinden mensen het plezierig om dit soort vrijwilligerswerk te doen. Maak hier gebruik van en laat regelmatig uw waardering voor die vrijwilligers blijken. Onnodig om te zeggen dat ook vrijwilligers onder de Arbo-wet vallen.

Het beheren van een begraafplaats vraagt vakbekwaamheid. Dat geldt met name wanneer er b.v. graven geruimd worden. Volg dan de procedure zoals die in het Vademecum van de VKB omschreven is door ruiming door gecertificeerde bedrijven te laten verrichten en ga op een zorgvuldige manier om met nog aanwezige overblijfselen. Als kerkelijke begraafplaatsen willen wij niet negatief in de pers komen!

Wanneer het draagvlak in een gemeente geringer wordt, kan het een goede oplossing zijn om het beheer van de kerkelijke begraafplaats in handen van een stichting te geven. Daarmede wordt de kring van waaruit deskundigheid en betrokkenheid verkregen groter. In het eerdergenoemde Vademecum staat vermeld welke procedure daarvoor gevolgd dient te worden en waarop de kerkrentmeester behoort te letten.

Voorwaarden

Om de begraafplaats op correcte wijze te exploiteren en te beheren is het nodig dat het college van kerkrentmeesters:

1. **Actueel** is voor wat betreft:
 - het beheersreglement (in model van de VKB zijn de wijzigingen van de Wet op de lijkbezorging die per 1 januari 2010 zijn ingegaan, aange-

bracht. Ook een model uitvoeringsbesluit is daarop aangepast;

- de tarieven. Pas jaarlijks het prijsindexcijfer toe;
 - de grafadministratie zodat er een duidelijk beeld is over de uitgegeven graven, de termijnen van het vervallen van de grafrechten en de ruimte die nog beschikbaar is;
 - de financiële administratie. Zorg ervoor dat kosten/baten en bezittingen en schulden van de begraafplaats gescheiden zijn van die van de kerkelijke gemeente.
2. **Goed** is inzake:
- de eigen deskundigheid. Belangrijk is dat zij zich goed laten voorlichten door de VKB en/of de LOB;
 - het dagelijks beheer en onderhoud van de begraafplaats.
 - het financieel beheer. Pas voldoende reserveringen toe voor toekomstig onderhoud;
 - de vereiste kwaliteit in het kader van deze dienstverlening te leveren.
3. **Verstandig** is:
- ga niet doen wat jezelf niet kunt of weet;
 - zoek vrijwilligers en ga daar op zorgzame wijze mee om; en
 - wanneer het draagvlak te smal is, draag dan het beheer van de begraafplaats over aan een plaatselijke stichting waarin ook de kerkelijke gemeente vertegenwoordigd is.

Tenslotte deelt de heer La Croix mee de laatste tijd bij de VKB veel vragen zijn over:

- graven voor onbepaalde tijd (= eeuwigdurend);
- het verlengen van grafrechten;
- het onderhoud door vrijwilligers en
- overdracht van de begraafplaats.

Of de kerkelijke begraafplaats toekomst heeft, zal in belangrijke mate afhangen van de kerkrentmeesters, zo besluit de heer La Croix.

Vragen en opmerkingen

Tijdens en na de inleiding van de heer La Croix worden o.m. de

volgende vragen gesteld c.q. opmerkingen gemaakt.

Vraag: Hoe zit het met de fondsen bij de overdracht van beheer van begraafplaats naar een stichting?

Antwoord: Wanneer er een goed financieel beheer is dan blijkt daaruit hoe het met verplichtingen jegens rechthebbenden gesteld is. Het vereiste bedrag daarvoor gaat naar de stichting en het restant blijft bij de kerkelijke gemeente.

Vraag: Is er een rekenvoorbeeld om vrij exact te berekenen welk bedrag gereserveerd moet worden?.

Antwoord: Ja, dat staat vermeld in het Vademecum (pag. 103 t/m 106).

Vraag: Indien iemand weigert de jaarlijkse onderhoudskosten te betalen, wat zijn er dan voor sanctiemogelijkheden?

Antwoord: Erg praktisch is om de jaarlijkse onderhoudskosten voor de periode waarvoor het graf is uitgegeven aan de rechthebbende een betaling ineens te laten afkopen. Bij verlenging, (dat kan alleen bij particuliere graven), wordt de rechthebbende in de gelegenheid gesteld om tegen de dan geldende tarieven tot verlenging over te gaan.

Vraag: Wie is de rechthebbende?

Kunnen dat meerdere personen of een familie zijn?

Antwoord: Rechthebbende is degene die over het grafbewijs beschikt. Het is om praktische redenen aan te bevelen dat het college van kerkrentmeesters ervoor zorgt dat het met één persoon, in plaats van meerderefamilieleden, te maken heeft.

Vraag: Destijds zijn er graven voor 30 jaar uitgegeven. Hoe gaat het nu verder?

Antwoord: Na de periode van 30 jaar kan er verlengd worden voor de periode die in het reglement genoemd is en tegen de dan geldende tarieven.

Vraag: Wat zijn eeuwigdurende graven?

Antwoord: Eeuwigdurende graven zijn graven die voor onbepaalde tijd zijn uitgegeven. Eeuwigdurend is echt voor eeuwig en niet zoals werd opgemerkt: een eeuw is 100 jaar en

dat is dus eeuwigdurend is 100 jaar. Tegenwoordig spreekt men overigens over graven uitgegeven voor onbepaalde tijd.

Vraag: Mag men historische graven uit rond 1900 die op een gesloten begraafplaats rondom de kerk staan, verwijderen?

Antwoord: Van het college van kerkrentmeesters wordt verwacht dat het een lijst bijhoudt van die graven die van historische betekenis zijn of waarvan de grafbedekking een opvallende kwaliteit heeft. Het is daarom onverstandig om deze te verwijderen.

Vraag: Kan een kerkelijke begraafplaats iemand weigeren om begraven te worden?

Antwoord: Iedere burgerlijke gemeente moet zorgen dat in haar gemeente een algemene begraafplaats aanwezig is. Tenzij de kerkelijke gemeente in haar reglement bijvoorbeeld een bepaling heeft opgenomen dat alleen kerkleden die in die gemeente staan ingeschreven op de kerkelijke begraafplaats mogen worden begraven.

De workshop werd door ongeveer 30 deelnemers bezocht.

■ Erfenis voor hervormde gemeente Onstwedde

RTV Noord meldt dat de hervormde gemeente te Onstwedde van een overleden dorpsgenoot een grote erfenis gekregen heeft. De Juffertoren van het kerkgebouw van Onstwedde verkeert in slechte staat.

Er was geen geld voor restauratie, maar dat ligt nu opeens anders, stelt RTV Noord. Maar er is wel een probleem: naast een flink geldbedrag maakt een boerderij ook deel uit van de erfenis. Die staat in de verkoop voor een kleine half € 500.000. Gezien de slechte woningmarkt kan het wel even duren, voordat de kerk over dat geld kan beschikken.



Dr. J.E.A. Kroesen op ledenvergadering afdeling Drenthe van de VKB:
Wees zuinig op ons christelijk cultureel erfgoed!

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Op 18 maart jl. hield de afdeling Drenthe in Beilen haar ledenvergadering die door circa 50 aanwezigen werd bezocht. De voorzitter van de afdeling, mev. M.W. Volders, opende de bijeenkomst met een bijbellezing uit 1 Koningen, waarna zij voorging in gebed. Na de aanwezigen gewezen te hebben op het VKB-Congres van 6 april a.s. waar ook de spreker van deze avond de heer Kroesen een workshop zal leiden, stelt zij een aantal huishoudelijke zaken (notulen jaarvergadering 26 maart 2012, jaarverslag 2012, financieel verslag 2012 en begroting 2013) aan de orde, die door de vergadering worden vastgesteld.

Verder besluit de ledenvergadering, op voordracht van het afdelingsbestuur, om mev. E. Voortman-Duitman uit Schoonebeek en de heer W. Meijer uit Nijeveen tot nieuwe bestuursleden te benoemen. Tenslotte wijst de voorzitter nog op de regiobijeenkomsten die in het najaar van 2013 worden gehouden en wel op 14 november in Borger en 19 november in Nijeveen. Aan de orde komen o.a. zaken als financieel beheer, beleid van de kerk en de keuze van het kerkgebouw. Hierna geeft zij het woord aan de heer Kroesen. Dr. J.E.A. Kroesen is universitair docent Kunstgeschiedenis van het Christendom aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zijn inleiding draagt als titel: *"Historische kerken in het noorden: gebouwen, inrichting, beeldtaal"*.

Protestantse kerken — hun pracht en kracht

De heer Justin Kroesen begint zijn inleiding door te wijzen op het boek van dr. R. Steensma "Protestantse kerken — hun pracht en kracht". Met de heer Steensma, die in december 2012 onverwacht overleed, heeft de heer Kroesen vele



Mevr. M.W. Volders tijdens de pauze in gesprek met dr. J.E.A. Kroesen.

jaren samengewerkt en vanuit die betrokkenheid heeft hij er voor gezorgd dat dit boek, dat de heer Steensma op 6 april 2013 tijdens het VKB-Congres zou presenteren, kan verschijnen. Het boek is voor € 27,50 te bestellen op het VKB-Congres en daarna in de boekwinkel. (ISBN 978-90-5615-294-9, uitgeverij Bornmeer, zie www.bornmeer.nl)

De heer Kroesen deelt mee dat de Protestantse Kerk in Nederland de grootste beheerder is van het religieus erfgoed in ons land. Dat blijft vaak onderbelicht omdat menigeen veronderstelt dat kunst vooral in Rooms-Katholieke kerken te vinden zou zijn, maar dat beeld klopt niet. Van de circa 900 middeleeuwse kerken in ons land behoort het grootste deel tot de Protestantse Kerk in Nederland, en deze PKN kerken herbergen met afstand de meeste historische kerkinterieurs. Kerkrentmeesters moeten zich dan ook ten volle de unieke waarde realiseren waarover zij het beheer mogen voeren. Hierna vertoont de heer Kroesen een powerpoint presentatie, waarbij hij diverse kerken in het noorden van ons land de revue laat passeren. Hieronder volgt daarvan een samenvatting

Leermens

De kerk in Leermens is een van de oudste kerken in het noorden. Het schip werd vermoedelijk in de periode van 1050 tot 1080 in tufsteen gebouwd. Deze éénbeukige kerk wordt aan de oostkant afgesloten door een rechtgesloten bakstenen koor uit de 13^e eeuw. Op het koorgewelf en de wanden staan decoratieve en figurale schilderijen. In het zuider dwarspand een fragment van een gemetseld oxaal, eveneens met geschilderde decoratie. De kerk bezit een 17^e eeuwse preekstoel. Maar ook de Sint Radboudkerk van Jorwert met zijn zadeldaktoeren is uit tufsteen opgetrokken en stamt grotendeels uit de romaanse periode. De Stephanuskerk van Vries is de mooiste romaanse kerk van Drenthe, aldus de heer Kroesen. Het is een éénbeukige kerk met een romaans schip van tufsteen. Binnen in de kerk is een 13^e eeuwse zandstenen doopvont. De preekstoel dateert uit 1661.

Het schip van de Sint Magnuskerk van Anloo dat uit tufsteen is opgebouwd, dateert uit omstreeks 1100. De kerk beschikt over 14^e eeuwse muurschilderingen en bezit twee herenbanken, voorzien van Lodewijk ►

XIV-versieringen. Van de oude Margarethakerk uit Odoorn, die uit de 12^e eeuw stamt, resteert alleen nog het koor, dat nu als consistoriekamer in gebruik is. Het koor van de kerk is opgetrokken met materiaal dat slechts zelden bij een Nederlandse kerk wordt aangetroffen, namelijk granieten zwerfstenen.

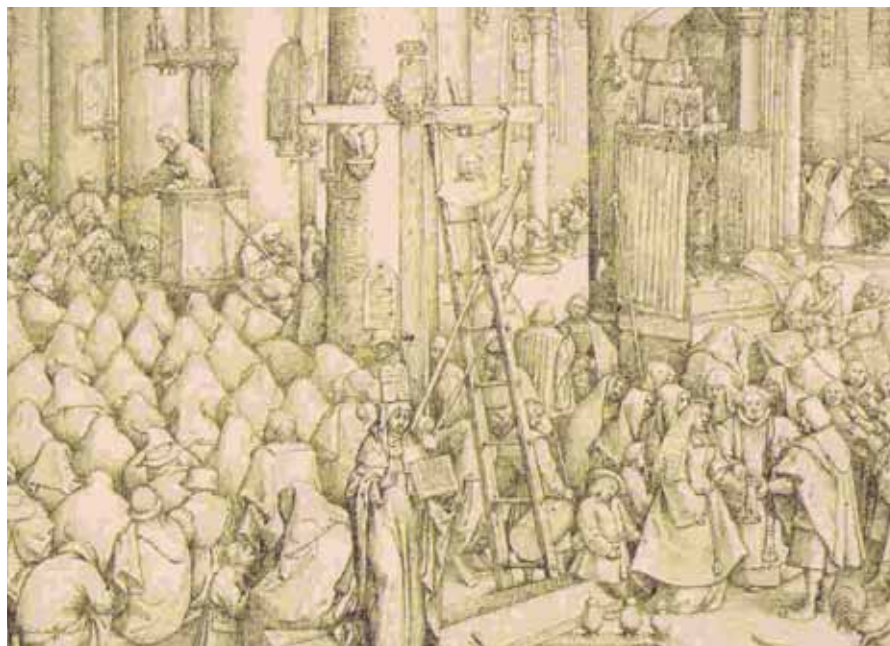
Voor het Groningerland is de kerk van Garmerwolde een bijzonderheid. De kerk is gebouwd in de 13^e eeuw als romano-gotische kruiskerk met vrijstaande toren. De buitenwanden zijn rijk versierd met een structuur van omlijste vensters en nissen met baksteenvlechtwerk. Van de grote dorpskerk zijn nog slechts het in steen overwelfde koor en dwarspand behouden. De kerk bezit onder andere een rijk gesneden preekstoelkuip met trap, achterschot en klankbord.

Overgang romaanse naar gotische cultuur

De heer Kroesen noemt verder de kruiskerk van Noordbroek (Gr.) die aan het begin van de 14^e eeuw gebouwd is en een overgang markeert van romaanse naar gotische stijl. Op het koorgewelf zijn vele 15^e eeuwse schilderijen blootgelegd, terwijl de vloer uit 1779 een ingelegde windroos bevat met opschrift betreffende deze vernieuwing. In de Groningse Ommelanden, waar vooral de laat-romaanse bouwstijl dominant is, is relatief weinig aan gotiek te bekennen. Een uitzondering daarop vormt de kerk van Middelstum die in 1445 gebouwd werd.

De heer Kroesen wijst er op dat Drenthe een meer gotisch kerklandschap vertoont dat zich kenmerkt door de hoge torens met blinde nissen. Hierin vertonen ze een groot contrast met de Friese en Groninger kerken. Hij noemt als voorbeelden daarvan Vries en de driebeukige kerk van Sleen. Het gotische koor van de laatstgenoemde kerk ontstond waarschijnlijk al aan het eind van de veertiende eeuw. De kerktoeren is met zijn 59 meter de hoogste kerktoeren van Drenthe.

Voorbeelden van eenvoudige laatgotische kerken in Drenthe zijn te vinden in Oosterhesselen, Roden en



Tekening van Pieter Breughel de Oude.

Nijveen, en een unieke laatgotische kloosterkerk is te vinden in Ter Apel, net over de grens met Groningen. Daar bevindt zich het enige middeleeuwse plattelandsklooster dat in heel Nederland bewaard is gebleven. Het kloostercomplex is omgeven door geboomte. Ten noorden van de kerk bevindt zich een overwelfde kruisgang. In de kloosterkerk staan prachtige gebeeldhouwde koorbanken en een doksaal (een doksaal is een soort afscheiding tussen het gewone volk in de kerk en de monniken).

Mooie doksalen zijn ook te vinden in de kerk van Krewerd (Gr.) en Holwierde, terwijl de sporen van een verdwenen doksaal nog altijd kunnen worden herkend in de kerk van Ruinen.

Gebruik van de kerk in de middeleeuwen

De heer Kroesen geeft aan dat het niet eenvoudig is om een goede indruk te krijgen van wat er in de middeleeuwen zoal in kerken gebeurde. Aan de hand van een tekening van Pieter Breughel de Oude (zie hierboven) blijkt dat er toen van alles gebeurde, deels zelfs tegelijkertijd. Preken (dat gebeurde al op grote schaal in de Middeleeuwen), biecht, een huwelijksbevestiging, de communie, enzovoort. Van de beeldtaal in de middeleeuwse kerken, zoals beelden, altaren en plafondschilderingen is in Nederland jammer genoeg vrijwel alles verloren

gegaan tijdens de Beeldenstorm en daarna.

De hostie, het lichaam van Christus, was in de middeleeuwse kerk van het grootste belang. Voor zieke en stervende gelovigen moest er te allen tijde een hostie beschikbaar zijn om deze thuis te kunnen uitreiken. Daarom zijn er in bijna alle middeleeuwse kerken nisjes met daarvoor een deurtje, sacramentshuisjes geheten. Zo zijn er nissen in de koorwand van Diever en Sleen. Niet van alle nissen in de koorwanden van middeleeuwse kerken is duidelijk waarvoor ze precies gediend hebben. Veel van die nissen zijn nog te herkennen, zij het dat vaak de deuren zijn weggebroken. In veel kerken zit er tegenover het sacramentshuisje een wasbekken waarin de priester zijn handen kan wassen na de communie – de piscina. Het water liep dan door een gootje op het kerkhof. Soms zaten er nog kruimeltjes van de hostie aan de handen van de priester, dat zo op gewijde grond achter bleef. Vandaar de uitdrukking: Gods water over Gods akker laten lopen. Sacramentsnissen vinden we in Groningen o.a. in Appingedam en Opwierde (wijk van Appingedam), maar ook in het Drentse Roden.

Voorts toont de heer Kroesen een aantal bijzonderheden, zoals de koorbanken van Ter Apel en de sedilia in dezelfde kerk, de zetel van de dienstdoende priester. Ook in



In de pauze werd druk overleg gevoerd.

Norg is deze in een wat eenvoudiger uitvoering nog aanwezig. Verder is er het doksaal, een houten of stenen wand die in een kerk het schip van het priesterkoor scheidde. In Groningen zijn relatief veel doksalen bewaard gebleven of reconstrueerbaar. In de kerk van Ruinen is van het muurwerk af te lezen dat er destijds een doksaal was. Ook zijn er hier en daar zijkapellen aanwezig die voor de plaatsing van zijaltaar werden aangebouwd, onder meer in Diever en Dwingeloo.

De heer Kroesen wijst er verder op dat de preekstoel in de 14^e en 15^e eeuw intensief werd gebruikt. De kerk van Fransum (Gr.) beschikt over een bijzondere preekstoel van baksteen die rond 1500 werd opgericht. Van middeleeuwse preekstoelen zijn er in Nederland maar acht bewaard gebleven, en drie hiervan staan er in Groningen. Doopvonten zijn in sommige kerken bewaard gebleven, en in het Noorden is vooral Drenthe rijk aan middeleeuwse vonten. Zo zijn er romaanse vonten in Vledder, Sleen en Vries en gotische vonten in Roderwolde en Schoonebeek.

Grieks kruis

Uit de periode na de Reformatie noemt de heer Kroesen de Nieuwe kerk in Groningen, gebouwd naar het voorbeeld van de Noorderkerk van Amsterdam, en de hervormde kerk van Coevorden. De eerste kerk is gebouwd in de vorm van een

Grieks kruis, de tweede in de vorm van een T. Ook Hoozeveer had destijds zo'n kerk, maar die is in de 18^e eeuw verbouwd tot een rechthoekige hallenkerk. In de hervormde kerk van Dalen vindt men de gaafste protestantse inrichting van Drenthe. Hier is een schitterend monumentaal ensemble te vinden dat voor Drenthe uitzonderlijk is. Er zijn twee herenbanken, een eikenhouten preekstoel, een gesmeed ijzeren standaard voor het doopbekken, een doophek en twee 18^e eeuwse zes-armige koperen kroontjes.

De heer Kroesen wijst op de overgang van beeldcultuur naar tekstcultuur, ofwel van ritueel naar Woordbediening, die de Reformatie met zich bracht. De preekdienst vormde de protestantse voortzetting van de katholieke mis. In de Der Aa-kerk van Groningen is dat destijds duidelijk gemarkeerd met een serie tekstborden in het koor. Alleen in het beste geval zijn er in calvinistische kerken nog resten te vinden van de middeleeuwse altaren en kapellen, en hier en daar staat nog een doopvont. In Noord-Duitsland zijn na de Beeldenstorm meer van deze elementen overgebleven omdat de Lutheranen veel katholieke gebruiken behielden. Vaak vinden we hier nog de middeleeuwse doopvont vaak bij de deur van de kerk. Gedoopt worden betekent zo letterlijk dat je toetreedt tot de gemeente.

De heer Kroesen wijst er op dat in

de 17^e en 18^e eeuw de adel een grote invloed op de kerkinrichting had. Dat was tijdens de middeleeuwen zo, maar na de Reformatie werd dat nog versterkt. Zij bepaalde wie de predikant werd (collatierecht) en de adel had in de hoge herenbanken vaak de beste plaatsen in de kerk. Een mooi voorbeeld is de kerk van Midwolde bij Leek. Hier wordt de invloed van de plaatselijke adel heel zichtbaar in de banken, de rouwborden en een graftombe in het koor. Na de Franse tijd is de rol van de adel min of meer uitgespeeld. Verder stelt de heer Kroesen vast dat, hoewel Groningen het orgelland bij uitstek is, ook in Drenthe enkele gemeenten zijn (Anloo en Roden) met zeer waardevolle orgels.

Spiegel van het christelijk geloof

De heer Kroesen besluit zijn zeer boeiende inleiding met te stellen dat het noorden van ons land bijzonder rijk is aan historische kerkgebouwen. Deze kerkelijke cultuurschat is van unieke betekenis voor de geschiedschrijving. De gebouwen en hun inrichting vormen een spiegel van het christelijk geloof door de eeuwen heen. Ze tonen de ontwikkeling van stijl en smaak en getuigen van het geloof en de vroomheid van onze voorouders. Schilderingen, snijwerk en teksten brengen denkbeelden over God en de duivel, zonde en verlossing, goed en kwaad, hoop en vrees tot uitdrukking.

Maar ook de ordening van de maatschappij in rangen en standen is aan de kerk af te lezen. Niet alleen de verhouding tussen de geestelijken en leken, maar ook die tussen man en vrouw, rijk en arm. Door hun architectuur en door de kunstige uitvoering van preekstoelen, banken, doopvonten en grafmonumenten zijn de kerken en hun interieurs bovendien de belangrijkste getuigenissen van kunst en kunstnijverheid. Dit alles maakt de kerkelijke cultuurschat tot een bron van onschatbare waarde voor onze kennis van onder meer architectuur en kunst, economische, politieke en sociale geschiedenis en, met name door de vele graftekens, ook van de genealogie.

Kerken zijn de enige categorie

monumenten waarbij de geschiedenis van vele eeuwen geleden zichtbaar is gebleven. Wees er dus zuinig op!, zo besluit de heer Kroesen.

Respect voor de geschiedenis!

Na de pauze volgt nog een gedachteswisseling waarbij o.a. de volgende zaken aan de orde komen:

- Gesteld wordt dat het multifunctioneel gebruik van een kerk soms haaks staat op de inrichting van de monumentale kerk. De heer Kroesen deelt daarop mee dat bij een restauratie vaak waardevol historisch meubilair uit een kerk verdwenen is. Ook gebeurt dat bij een liturgische vernieuwing. Denkbaar is dat als gevolg van het aanbrengen van voorzieningen, b.v. een toiletblok, om daardoor het multifunctioneel gebruik te bevorderen, aanpassing van het interieur een goed argument kan zijn. Maar als dat gebeurt, doe dit dan met respect voor de geschiedenis, zo stelt de heer Kroesen.
- Soms moeten banken weg en zijn stoelen beter, zeker wanneer de kerk gebruikt wordt voor concerten e.d. De heer Kroesen kan zich voorstellen dat slechts een paar rijen banken worden weggehaald, waardoor, zoals men dat in Oude Pekela heeft opgelost, een goed compromis wordt bereikt.
- Instandhouding van monumenten wordt een steeds groter probleem. Sommige burgerlijke gemeenten weren bepaalde activiteiten in kerkelijke gebouwen. De heer Kroesen wijst op de afspraken die in 2008 gemaakt zijn na het Jaar voor het Religieus Erfgoed, waarbij de overheid haar verantwoordelijkheid zou nemen. Maar die overheid heeft het tot nu toe laten afweten. De politiek moet daarom nog krachtiger op haar verantwoordelijkheid worden gewezen.

Nadat de voorzitter de heer Kroesen bedankt heeft voor zijn voortreffelijke inleiding en de aanwezigen voor het feit dat zij voor deze belangrijke lezing naar Beilen zijn gekomen, beëindigt zij deze bijeenkomst met dankgebed.

Predikantenpool biedt flexibele vastigheid

Het Friesch Dagblad van 13 april 2013 maakt melding van het feit dat in de tweede week van april de eerste gesprekken plaats vonden met kandidaten voor de mobiliteitspool van de PKN. "De eerste indruk is dat het sterk aansluit bij het verlangen naar goede begeleiding en flexibiliteit in het predikantswerk".

Op 10 april zat de projectleider van het Mobiliteitspoll, ds. G. van Meijeren, aan tafel met kandidaten. Het waren gesprekken om op het spoor te komen of zij bij de pool passen en andersom. Het heeft hem alleen maar meer gesterkt in de gedachte dat de Protestantse Kerk in Nederland met het nieuwe initiatief een goede weg is ingeslagen.

Het idee van de predikantenpool komt uit het beleidsplan 2013-2016 van de Protestantse Kerk in Nederland, dat als titel meekreeg *Met hart en ziel* en is gebaseerd op de visienota *De hartslag van het leven*.

Hart onder de riem

„Het is de bedoeling dat de kandidaten die zich aanmelden zich kunnen vinden in de visie van moed en hoop die hierin verwoord staat. We willen met dit project kleine gemeenten een hart onder de riem steken. Laten zien dat de kerk nieuwe wegen durft te gaan. Het past ook bij deze tijd, vinden wij: niet somberen maar laten zien dat het anders kan - en misschien ook wel móet. Denk ook aan de Bijbeltekst uit Johannes 21 waarin Jezus zegt: 'Werp uw netten eens aan de andere zijde uit'."

De predikantenpool leverde sinds vorig jaar de plannen bekend werden gemaakt veel publiciteit op, zelfs van media waarbij dit niet voor de hand lag, zoals de Telegraaf. De PKN is dan ook het eerste kerkgenootschap in ons land dat de stap zet van meer flexibilisering van de

aanstelling van predikanten. Van Meijeren denkt dat het idee van een dominee in dienst nemen anders dan via een beroepingsprocedure „nog wel wat moet landen” in gemeenten.

Bij de predikantenpool wordt getracht een match te maken tussen een predikant uit de pool en een gemeente die op zoek is naar een tijdelijke 'vaste' dominee. "Een predikant wordt in principe voor een periode van drie jaar uitgezonden naar een gemeente. We hebben ook als maximum gesteld dat iemand maar in twee gemeenten kan werken. Anders wordt het onpraktisch, bijvoorbeeld als het gaat om de hoeveelheid vergaderingen."

Dominee 2.0

Volgens Van Meijeren hebben de theologen die betrokken zijn bij de beweging Dominee 2.0 ook aangegeven wel te voelen voor de constructie van de predikantenpool. "Omdat het enerzijds flexibiliteit en ruimte biedt — je bent niet direct voor onbepaalde tijd aan een gemeente verbonden — en anderzijds is er extra begeleiding in je eerste jaren als gemeentepredikant."

Met gemeenten die zich in Utrecht aanmelden voor een predikant uit de predikantenpool vinden gesprekken plaats over wat voor predikant zij voor ogen hebben. "Aan de hand daarvan kijken wij in ons bestand en stellen zo mogelijk twee kandidaten voor. Daar kan dan een gesprek mee plaatsvinden".

Als er overeenstemming is wordt de procedure voor benoeming in gang gezet. "Daar komt dan geen beroepingscommissie aan te pas, zoals gebruikelijk is. De predikant uit de pool wordt beroepen namens de landelijke kerk en wordt 'predikant in algemene dienst'. In die zin wordt het een kerkelijk medewerker

die vanuit Utrecht wordt uitgezonden. Net zoals nu ook met de interim-predikanten gebeurt.”

Leeromgeving

Beginnende predikanten kunnen in “een soort leeromgeving” groeien in het vak van predikant zijn. Dat betekent ook dat proponenten uit de predikantenpool niet in een gemeente gestationeerd zullen worden, waar “complexe verhoudingen” zijn. „Het moet een stimulerende omgeving zijn om te werken, waar ze de kans krijgen om de breedheid van het werk te ontdekken.”

Jonge predikanten die zich aanmelden dienen in ieder geval mobiel te zijn, zodat ze ook op meerdere plekken inzetbaar zijn. Het is niet een verplichting om ook te verhuizen naar een gemeente waar men gedetacheerd wordt. “Maar als er een pastorie of andere woonruimte beschikbaar is, kan dat natuurlijk - in overleg - wel. Als je echter in Groningen hebt gestudeerd en je kunt naar twee gemeenten die je op rijafstand goed kan bereiken, dan hoeft je misschien helemaal niet te verhuizen.”

De landelijke kerk heeft verder als eisen gesteld dat, naast een afgeronde predikantsopleiding, de predikanten die meegaan draaien in de pool “flexibel, communicatief sterk, goed zelfstandig kunnen werken, proactief zijn en goed kunnen samenwerken.”

Van Meijeren hoopt dat kleine gemeenten vooral ook de voordelen en unieke kansen gaan zien van de mogelijkheid om een voorganger te kunnen aantrekken uit de predikantenpool. “Je hebt vastigheid voor een periode van drie jaar. Het is zelfs denkbaar dat een gemeente nog een keer een beroep doet op de predikantenpool of dat ze zegt: met deze (jonge) predikant willen wij graag verder. Dan kan diegene ook officieel beroepen worden. Voordeel is dat het hele traject van begeleiding en na- en bijscholing dan al door de landelijke kerk is gedaan”, aldus het Friesch Dagblad.

Doden herdenken in memorarium

In het Reformatorisch Dagblad van begin november 2012 is een artikel geplaatst over een familiemausoleum. De biechthokjes in de Sint-Jan de Doperkerk in Arnhem krijgen een andere bestemming, want zij gaan dienst doen als familiemausoleum. In deze kerk komt het eerste memorarium van Nederland, een „spirituele belevingsruimte en gedenkplaats.” De beelden en kruiswegstaties blijven intact.

De rooms-katholieke Sint-Jan de Doperkerk in de Arnhemse wijk Klarendal werd aan het einde van de negentiende eeuw in neogotische stijl gebouwd en bood plaats aan 700 bezoekers. Wegens teruglopend kerkbezoek werd hier op 25 september 2011 de laatste dienst gehouden. Het aartsbisdom Utrecht heeft de kerk verkocht aan een bedrijf dat het gebouw onderbracht in de Stichting Behoud Johannes de Doperkerk, die er een zogeheten memorarium in wil huisvesten.

De deur van de kerk staat open. Het gebouw is bijna leeg — alleen in het midden staan nog wat banken. Aan de zijkanten bevinden zich de altaren en de beelden, de laatste ingepakt in plastic. Tussen de pilaren staan stapels hout en liggen opgerolde matten. Verder naar achteren zijn bouwlieden bezig met het verplaatsen van houten vloervloanders. Het geluid van een motorzaag weerkaatst in de kerk en overstemt alle andere geluiden.

Voor de kerk staat een auto gereed voor vertrek met aanhanger vol kerkbanken. Een ongeruste buurvrouw vraagt of de banken wel weer terugkomen. Martin Vissers, directielid van het Memorarium Arnhem, stelt de vrouw gerust: „Er komen banken terug, mevrouw”. Tijdens een rondgang door de kerk legt hij uit hóé ze terugkomen: een gedeelte, in totaal 180 van de 700 zitplaatsen, wordt teruggeplaatst in de kerk. Andere banken worden, verzaagd en verspijkerd, gebruikt voor de

urnenmuur of voor het maken van stoelen en tafels van de koffiehok. „We blijven in stijl”, zegt hij. „De kerk moet er netjes blijven uitzien, het mag geen rommeltje worden.”

Het memorarium gaat allerlei mogelijkheden bieden voor het bewaren van de as van gecremeerde doden. Behalve een urnenmuur, een familiemausoleum, bovengrondse urnengraven, een binnencolumbarium en een urnencrypte komt er een ruimte om de as van kinderen bij te zetten. Ouders van overleden kinderen kunnen daarnaast dierbare herinneringen, bijvoorbeeld een tand, in een klein ornamentje in een monument bewaren. Een kunstenaar schildert de wand in dit gedeelte met voorstellingen van de vier jaargetijden, met subtiele verwijzingen naar het verlies van kinderen, zoals een veertje en een beertje.

Vlak bij de ingang van het kerkgebouw komt een afgeschermd stiltelhof, de Mariakapel. Deze bestond al, maar krijgt een nieuwe uitstraling. De Mariakapel is niet het enige rooms-katholieke element dat behouden blijft. Integendeel, alleen zaken die met de sacramenten te maken hebben — de doopvont en de tabernakeldeuren — zijn uit het gebouw verwijderd. De vier biechtstoelen blijven staan, evenals de drie altaren: het hoogaltaar, het Mariaaltaar en het Jozefaltaar.

Directielid Hans de Kluijver legt uit wat de bedoeling is van het memorarium. „We hebben geconstateerd dat er behoefte is aan een sfeervolle, hoogwaardige en comfortabele omgeving om de urn van een overledene bij te zetten en te bezoeken. Het memorarium geeft ruimte aan verschillende vormen van de bijzetting van urnen en van gedenken. Het biedt verder een bijzondere omgeving voor een bijzettingdienst, een wake en een sfeer vol samenzijn van nabestaanden met een verzorging naar wens”, aldus de publicatie. ►



Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Jasper Jacobus Blok, Arnhem, 50 jaar organist.



J.J. Blok, Arnhem.

Johanna Sara de Putter-Scheele, Hoek, 50 jaar organiste.

Dominicus Johannes Jansen, Hoek, 50 jaar organist.



J.S. de Putter-Scheele en D.J. Jansen, Hoek

Pieter Zwart, Hoorn-Zwaag-Blokker, 50 jaar organist.

Jan van Oostindiën, Leens-Mensingeweer, 50 jaar kerkrentmeester.



J. van Oostindiën, Leens-Mensingeweer.

Gerrit Hilberink, Nieuweroord-Noordscheschut, 50 jaar organist.



G. Hilberink, Nieuweroord-Noordscheschut.

Derk Uilersma, Noordwolde/Zuidwolde, 50 jaar koster.

Froukje Ykema, Oosthem-Abbega-Folsgare, 50 jaar organist.



F. Ykema, Oosthem-Abbega-Folsgare.

GOUD

toegekend aan:

Johannes Hendrikus Ormel, Aalten, 40 jaar organist.

Gerhardus Hendrik Theodoor Kremer, Aalten, 42 jaar organist.

Cornelia Swier, Leimuiden, 57 jaar verjaardagsfonds.



C. Swier, Leimuiden.

Henk van de Wetering, Wilsum, 40 jaar organist.

ZILVER

toegekend aan:

Albert Johan ter Winkel, Aalten, 25 jaar organist.

Willem Roelof Lok, Bodegraven, 25 jaar organist.

Neeltje van der Vlist-Raavenswaaij, Bodegraven, 25 jaar organiste.

bouwen voor de eeuwigheid met leisteen
Natuurleien voor de restauratiebranche
Wij leveren de juiste kwaliteit met een betrouwbaar en deskundig advies.

Leij Import BV
Battenweg 12, 6050 AD Maasbracht
Tel: +31 (0) 475 - 436439
www.lei-import.nl

**Tafel(s) - Stoelen - Kapstokken
voor uw kerkzaal of bijgebouw?**

**Kijk voor modellen
en prijzen:
www.kantinemeubilering.nl**

**Komt u bij ons kijken?
of komen wij naar U toe?
Tel. 0183-50 50 85**



W.R. Lok en N. van der Vlist-Raavens-waaij, Bodegraven.

Cornelis Simon de Bree, Etten-Terborg en Uft, 28 jaar beheerder/administrateur begraafplaats.



C.S. de Bree, Etten-Terborg en Uft.

Ruud J. Ubels, Hardenberg-Heemse, 33 jaar koster.

Frens Hoeve, Wilsum, 27 jaar organist.

BRONS
toegekend aan:

Janny van Hutten-Jansen, Hardenberg-Heemse, 22 jaar koster.

Tonia Pluim-Duinkerken, Hattem Emmauskkerk, 20 jaar koster.



T. Pluim-Duinkerken, Hattem.

■ De Hollandse Kerk als sociaal en religieus middelpunt

In het kader van 400 jaar Nederlands — Russische betrekkingen verscheen op 14 juni 2013 bij Uitgeverij Walburg Pers te Zutphen het boek *“Twee eeuwen Nederlanders in Sint-Petersburg — De Hollandse Kerk als sociaal en religieus middelpunt”*. De presentatie van het boek vond plaats bij Boekhandel Pegasus te Amsterdam waar het eerste exemplaar van het

boek werd aangeboden aan Gunilla Gunner, de weduwe van prof. Pieter N. Holtrop, die in 2011 het initiatief nam tot het samenstellen van deze bundel artikelen.

Pieter N. Holtrop (1943-2012) was hoogleraar zendingswetenschappen. Hij had bijzondere belangstelling voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme in het buitenland.

“Twee eeuwen Nederlanders in Sint Petersburg — De Hollandse Kerk als sociaal en religieus middelpunt”, is een uitgave van de Walburg Pers, ISBN 978.90.5730.877.2. Het boek telt 304 pagina's en kost € 19,95.

Het archief van de Hollandse Hervormde Kerk (1717-1927) in Sint-Petersburg werd 25 jaar geleden teruggevonden in het Centrale Staats Historische Archief van die stad. Dat vormde de aanleiding voor kerkhistoricus Pieter Holtrop (1943-2012), hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen, om een onderzoeksgroep bij elkaar te brengen. Deze onderzoekers brachten de bronnen over de Nederlandse protestantse gemeenschap in Sint-Petersburg in kaart en publiceerden daarover boeiende verhalen. Een ruime selectie van archiefstukken werd in 2003 en 2004 uitgegeven in de driedelige bronnenpublicatie *De Hollandse Hervormde kerk in Sint-Petersburg 1713-1927*.

Artikelen zagen het licht over de geschiedenis van de kerk als sociaal en religieus middelpunt van de Nederlanders in Sint-Petersburg. Predikanten traden op de voorgrond, maar kerkgangers bepaalden net zo goed kleur en smaak van deze Hollandse gemeenschap. In de 18^e eeuw waren dat de pioniers, die met hun werk aan de fysieke opbouw van de stad hielpen de droom van tsaar Peter de Grote te verwezenlijken.

Een aantal artikelen in dit boek is eerder uitgegeven in minder toegankelijke publicaties. Deze bijdragen werden aangevuld met nieuwe studies vanuit dezelfde onderzoeksgroep. Zo ontstond een gevarieerde waaier van bijdragen over 200 jaar geschiedenis van de Hollandse Kerk en de Nederlandse gemeenschap in de hoofdstad van tsaar Peter de Grote.

■ Voorlichtingsboekje “Ruimte”



Leverbaar is het boekje “Ruimte” dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteevonden gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente. “Ruimte” is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, dat sinds eind maart jl. in full color is uitgevoerd, bedraagt € 1,- exclusief verzendkosten en BTW. Bestellen kan via de webshop door in te loggen op de website www.kerkrentmeester.nl, per e-mail aan j.zwep@kerkrentmeester.nl of per telefoon 078-63 93 664.

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl



■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

ins
ure
klepel
klokken
minuten
wijzerpl
betrouw
renovatie
onderhoud
luidklokken
klokkenspele
torenuurwerk
ady

Nabben
klokkenservice
Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN WIJZERPLATEN
TORENUURWERKEN KLOKKENSPELEN
VERGULDWERKEN ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

HUGO REBEL
MEUBELMAKERIJ



ontwerp en maatwerk

Warandebergstraat 15, 1271 ZC Huizen
T 035 5381224 E info@rebelmeubelmakerij.nl

www.kerkinterieurmaat.nl

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

UNETO-VNI

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

Pels & Van Leeuwen

NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

ORGELBOUWERS SINDS 1903



Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.



Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700



VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.



VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl